

Autor
Beata Roszkowska-Kopańska

PODSTAWY PRZEDSIĘBIORCZOŚCI

AUTORSKI PROGRAM KSZTAŁTOWANIA KOMPETENCJI KLUCZOWYCH

**Centrum Kształcenia Zawodowego
w Wysokiem Mazowieckiem**

Koordinator merytoryczny kompetencji kluczowej w zakresie przedsiębiorczości
Mirosława Gerkowicz

Lublin, 2009

Spis treści

Wstęp.....	5
1 Cele ogólne	7
1.1 Cele ogólne wynikające z podstawy programowej	7
1.2 Cele ogólne wynikające z kompetencji kluczowych – inicjatywności i przedsiębiorczość	7
1.3 Cele ogólne wynikające z diagnozy lokalnych potrzeb rynku pracy i oświaty.....	8
1.4 Cele ogólne wynikające z profilu zawodowego	8
1.5 Cele wychowania – uczeń	8
2 Cele szczegółowe	11
2.1 Wiadomości	11
2.2 Umiejętności	14
3 Treści nauczania	17
4 Procedury osiągania celów	23
4.1 Postulaty metodyczne	23
4.2 Proponowany podział godzin lekcyjnych.....	24
4.3 Metody nauczania.....	25
4.4 Środki dydaktyczne	26
4.5 Spis wykorzystanej literatury	28
4.6 Postulowane wyposażenie pracowni	28
5 Opis założonych osiągnięć ucznia	29
5.1 Formułowanie i hierarchizacja wymagań programowych.....	29
- wybierać z tekstów najważniejsze informacje dotyczące kryzysu,.....	31
5.2 Główne narzędzia kontroli	36
6 Procedury ewaluacji programu nauczania	39
7 Warunki niezbędne do realizacji programu nauczania.....	41
8 Bibliografia.....	43

Wstęp

Program autorski do nauczania podstaw przedsiębiorczości powstał w związku z udziałem szkoły w projekcie „Szkoła Kluczowych Kompetencji. Programu rozwijania umiejętności uczniów Polski Wschodniej”. Dzięki temu projektowi uczniowie będą mogli uczestniczyć poza zajęciami w szkole w wakacyjnych obozach naukowych, dzięki którym m.in. nabędą praktyczne umiejętności w ramach konkretnych przedsięwzięć.

Program opracowano w oparciu o podstawę programową do nauczania podstaw przedsiębiorczości zawartą w Rozporządzeniu Ministra Edukacji Narodowej i Sportu w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz kształcenia ogólnego w poszczególnych typach szkół (Dz. U. nr 51 z 29.05.2002 ze zmianami), Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 8 czerwca 2009 r. w sprawie dopuszczenia do użytku w szkole programów wychowania przedszkolnego i programów nauczania oraz dopuszczenia do użytku szkolnego podręczników, standardy egzaminacyjne (Dz. U. Nr 89 z 08.06.2009 r, poz.730), oraz Zalecenia Departamentu Europejskiego i Rady z dn. 18.12.2006 w sprawie kompetencji kluczowych w procesie uczenia się przez całe życie (2006/962/WE).

Celem programu jest rozszerzenie i zwiększenie dostępności wiedzy przedsiębiorczej uczniów do lepszego rozwoju kompetencji kluczowych przez kształtowanie postaw przedsiębiorczych, kreatywności i innowacyjności w podejmowaniu decyzji oraz ryzyka. Program przeznaczony jest dla szkoły ponadgimnazjalnej, a będzie realizowany w drugiej klasie kształcącej w zawodach Technik Pojazdów Samochodowych i Technik Mechanik (TPS/TM) – klasa łączona, w wymiarze trzech godzin w cyklu kształcenia. W klasie drugiej 2 godz. i w klasie trzeciej 1 godz.

Koncepcja programu zakłada realizację celów podstawy programowej podstaw przedsiębiorczości oraz rozwijanie kompetencji kluczowych, m.in. kreatywności i innowacyjności do których potrzebne jest podjęcie szeregu działań takich jak: motywowanie uczniów do realizacji swoich celów, przygotowanie do dalszego kształcenia, szczególnie z zakresu nauk ekonomicznych, wdrażanie zasad etycznego obowiązku w życiu gospodarczym, kształtowanie postaw rzetelnej pracy i przedsiębiorczości, diagnozy lokalnego rynku pracy, oraz profilu zawodowego klasy.

W ramach tych działań rozbudowano zagadnienia związane z planowaniem własnej przyszłości, edukacji związanej z finansami, efektywnej pracy z innymi ludźmi. Najszerzej rozbudowano dział – osoba przedsiębiorcza w gospodarce i na rynku pracy, który jest bardzo ważny z punktu widzenia przygotowania młodego człowieka do aktywnego udziału w życiu gospodarczym, podejmowaniu własnej działalności, inicjatywnych i innowacyjnych zmian w podejmowaniu ryzyka, oraz świadomego wejścia na rynek pracy.

Efektom tych działań powinny być ukształtowane w szkole umiejętności, wiadomości, postawy, wartości, cechy osobowości uczniów. Proces kształcenia zawodowego powinien służyć nabywaniu kompetencji niezbędnych do wykonywania danego zawodu. Zadaniem nauczania podstaw przedsiębiorczości, jako przedmiotu ogólnokształcącego, jest wyposażenie ucznia w kompetencje, które potrzebne są wszystkim we współczesnym świecie, niezależnie od wykonywanego zawodu.

Autorski program kształtowania kompetencji kluczowych przedsiębiorczości zawiera sposoby osiągania celów kształcenia i wychowania z uwzględnieniem możliwości indywidualizacji pracy w zależności od potrzeb uczniów oraz warunków w jakich program będzie realizowany.

Program ten zawiera także opis osiągnięć ucznia z uwzględnieniem standardów wymagań będących podstawą do przeprowadzenia egzaminu potwierdzającego kwalifikacje zawodowe w zakresie wiadomości i umiejętności związanych z zatrudnieniem oraz działalnością gospodarczą.

Program napisany został przez mgr inż. Beatę Roszkowską Kopańską absolwentkę Akademii Podlaskiej w Siedlcach, kierunek - rolnictwo, specjalność – agrobiznes, nauczyciela kontraktowego z pięcioletnim stażem pracy, ubiegającego się o awans na stopień nauczyciela mianowanego. Nauczyciel od początku swojej pracy w szkole naucza w większości przedmiotów związanych z ekonomiką tj. ekonomika i zarządzanie przedsiębiorstwem w agrobiznesie, przedsiębiorstwo w agrobiznesie, zarządzanie firmą. Przedmiotu podstawy przedsiębiorczości naucza pierwszy rok.

Nauczyciel w pracy wychowawczej wskazuje ideał, zgodnie z którym uczeń dojrzały, dobrze przygotowany do życia w społeczeństwie, to człowiek uczciwy, umiejący żyć z innymi i dla innych.

1 Cele ogólne

1.1 Cele ogólne wynikające z podstawy programowej

- Przygotowanie uczniów do aktywnego i świadomego uczestnictwa w życiu gospodarczym kraju oraz Unii Europejskiej.
- Kształtowanie postaw rzetelnej pracy i przedsiębiorczości.
- Doskonalenie umiejętności pracy w zespole i skutecznego komunikowania się przy zastosowaniu różnych środków werbalnych i niewerbalnych,
- Poznanie mechanizmów funkcjonowania gospodarki rynkowej.
- Rozwijanie zainteresowania podejmowaniem i prowadzeniem działalności gospodarczej. Poznanie podstawowych zasad podejmowania i prowadzenia działalności gospodarczej w różnych formach, w tym zasad etycznych.
- Kształtowanie umiejętności aktywnego poszukiwania pracy i świadomego jej wyboru.
- Poznanie roli państwa i prawa w gospodarce rynkowej. Rola państwa w tworzeniu norm prawnych przeciwdziałających korupcji.
- Poznanie zasad funkcjonowania gospodarki europejskiej i światowej.

1.2 Cele ogólne wynikające z kompetencji kluczowych – inicjatywności i przedsiębiorczość

- Kształtowanie umiejętności planowania, organizowania i oceniania własnej nauki, przyjmowania za nią odpowiedzialności.
- Poznanie zasad skutecznego porozumiewania się w różnych sytuacjach, poprawnego posługiwania się językiem ojczystym, przygotowanie do publicznych wystąpień.
- Kształtowanie umiejętności rozwiązywania konfliktów w twórczy sposób.
- Rozwijanie zainteresowań uczniów, przygotowanie do samodzielnego zdobywania wiedzy i rozwijania kompetencji kluczowych sprzyjających kształtowaniu postaw przedsiębiorczości.
- Doskonalenie umiejętności korzystania z różnych źródeł wiedzy i efektywnego posługiwania się technologiami informacyjnymi oraz komunikacyjnymi.
- Kształtowanie umiejętności inicjatywnych i innowacyjnych działań do wyznaczania sobie celów i zadań oraz ich realizacji.
- Rozwijanie zdolności wyszukiwania jak największej liczby rozwiązań danego problemu i konsekwencji w realizacji swoich zadań.

1.3 Cele ogólne wynikające z diagnozy lokalnych potrzeb rynku pracy i oświaty

- Kształtowanie umiejętności przystosowania się do nowych wyzwań zawodowych.
- Wzmocnienie osobowości ucznia pod kątem kształtowania kariery zawodowej.
- Poznanie wymogów i potrzeb rynku pracy.
- Poznanie instytucji pośredniczących w znalezieniu pracy.
- Kształtowanie postaw ucznia zmierzających do zwiększenia efektywności zawodowej i poruszania się na rynku pracy.

1.4 Cele ogólne wynikające z profilu zawodowego

- Przygotowanie ucznia do dalszego kształcenia w wybranym zawodzie z jednoczesnym ukierunkowaniem na możliwości zdobycia nowych kwalifikacji zawodowych w zależności od potrzeb rynku.
- Motywowanie uczniów do nauki i podwyższania własnych kwalifikacji zawodowych na studiach wyższych.
- Poznanie wymogów i oczekiwań stawianych przez pracodawców w wybranym zawodzie.

1.5 Cele wychowania – uczeń

- W sposób twórczy przenosi wiedzę teoretyczną w praktykę z zachowaniem etycznych zachowań.
- W sposób tolerancyjny odnosi się do osób o odmiennych cechach osobowości i temperamentu.
- Obiektywnie ocenia poczucie własnej wartości oraz potrzebę doskonalenia swojej osobowości i pracy nad sobą.
- Ma poczucie zrozumienia dla zdania i poglądu innych, oraz rozumie nadrzędność celów grupowych nad indywidualnymi.
- Rozumie potrzebę uczciwego wywiązywania się ze zobowiązań finansowych podczas prowadzenia własnej działalności, oraz zobowiązań wobec państwa i innych instytucji państwowych i niepaństwowych,
- Ceni pracę swoją i innych osób.
- Krytycznie odnosi się do zachowań nieetycznych w życiu gospodarczym i codziennym.
- Ma szacunek do pieniądza zarobionego i podarowanego,
- Wykazuje postawę aktywnego i odpowiedzialnego uczestnictwa w życiu gospodarczym.
- Rozumie swoją odpowiedzialność za przyszłą emeryturę i warunków życia po zakończeniu pracy zawodowej.
- Rozumie kształtowanie kreatywnej postawy podczas rozwiązywania problemów.

- Rozumie potrzeby solidarności w pracy zawodowej i społeczeństw w rozwiązywaniu problemów.
- Rozumie potrzebę współpracy społeczeństw Europy.
- Rozumie postawy odpowiedzialności za przyszłość Polski.
- Rozumie potrzeby ochrony praw konsumenta i człowieka, oraz tolerancji wobec odmienności poglądów, wyznań czy kultury.
- Rozumie potrzebę współpracy z innymi osobami przy tworzeniu wspólnych projektów podczas edukacji i życia zawodowego.

2 Cele szczegółowe

2.1 Wiadomości

Uczeń potrafi:

- wyjaśnić pojęcie przedsiębiorczość, podawać cechy osoby przedsiębiorczej i własne,
- wymienić pozytywne i negatywne za i przeciw prowadzeniu własnej firmy,
- analizować możliwość kreowania własnej przedsiębiorczości,
- dobrać aktywność zawodową do profilu osobowości,
- przedstawić sposoby zmniejszenia ryzyka niepowodzenia własnej firmy,
- scharakteryzować się pojęcie osobowość człowieka,
- wymienić typy temperamentów i koncepcji psychologicznych człowieka,
- dokonać trafnej oceny własnej osobowości, temperamentu z możliwością wykorzystania tych cech w życiu zawodowym,
  - określić cechy osobowości sprzyjające zachowaniom przedsiębiorczym w wybranym zawodzie,
- wymienić mechanizmy regulujące zachowanie się człowieka,
- opisać źródła stresu i skuteczne techniki antystresowe,
- określić swoje słabe i mocne strony,
- kreować swoją osobowość, ocenić jej efektywność,
- scharakteryzować proces mechanizmu motywacyjnego,
  - zdefiniować pojęcie innowacyjność,
  - określić cechy osób innowacyjnych w działaniu,
- analizować możliwości dokonywania trafnych wyborów zmian,
- zdefiniować problem i poszukiwać rozwiązań,
- dokonać wyboru najlepszych pomysłów i konsekwentnie je realizować,
- opisać podział potrzeb człowieka wg. A. Masłowa,
- opisać motywy aktywności człowieka,
- analizować motywy w pracy zawodowej oraz działalności gospodarczej,
- zinterpretować struktury grup społecznych i podawać ich klasyfikację,
- zdefiniować pojęcie inicjatywność,
- scharakteryzować pojęcia osoby kreatywnej i asertywnej,
- scharakteryzować schemat komunikacji interpersonalnej,
- scharakteryzować zasady prowadzenia dyskusji i debaty,
- zdefiniować zasady komunikacji werbalnej i niewerbalnej, interpretować „mimikę ciała”,
- wymienić techniki aktywnego słuchania i przekazywania informacji,
- zaprezentować swoją osobę (rozmowa kwalifikacyjna),
- przygotować prezentację wizualną,
- scharakteryzować przyczyny powstawania konfliktów i rodzaje konfliktów,
- zdefiniować pojęcie gospodarki,
- sklasyfikować system ekonomiczny,

- zdefiniować się pojęciem konsumenta, producenta,
  - opisać podmioty rynku i ich rolę w gospodarce,
- scharakteryzować zasoby występujące w gospodarce,
  - scharakteryzować proces okrężnego obiegu dochodów,
- zdefiniować pojęcia: rynek, sklasyfikować poszczególne rynki,
  - zdefiniować pojęcia: alokacja dóbr, transakcja, konkurencja,
  - wymienić cechy „zdrowej” konkurencji,
- zdefiniować pojęcie popyt i prawo popytu,
- zdefiniować pojęcie podaży i prawo podaży,
  - wyjaśnić rolę równowagi rynkowej,
- scharakteryzować mechanizm funkcjonowania gospodarki rynkowej,
- wymienić cechy wolnej przedsiębiorczości,
  - zdefiniować konkurencję i system cen,
- wskazać przykłady oddziaływania ekonomicznego na gospodarkę,
- wskazać normy etyczne stosowane na rynku,
- zdefiniować nieuczciwą reklamę i dumping,
- zanalizować bodźce ekonomiczne wpływające na zachowanie przedsiębiorców,
- opisać funkcje państwa, wymieniać instytucje państwowe,
  - zanalizować wady i zalety interwencjonizmu państwa,
- posługuje się pojęciem: PKB, PNB, koniunktura, recesja, stagnacja,
- scharakteryzować zjawisko rozwoju gospodarczego,
  - zdefiniować pojęcie inflacji i deflacji, podawać przyczyny inflacji,
- przedstawić rolę pieniądza, jego właściwości i formy,
  - zanalizować narzędzia polityki monetarnej,
  - określić zadania budżetu domowego,
- wskazać sposoby racjonalnego gospodarowania środkami finansowymi gospodarstwie domowym,
- opisać klasyfikację przedsiębiorstw,
- zdefiniować działalność gospodarczą,
  - wymienić formy organizacyjno-prawne przedsiębiorstw,
  - wymienić rodzaje spółek,
  - wymienić przykłady spółek występujących na rynku lokalnym i regionalnym,
- scharakteryzować zasady funkcjonowania spółdzielni i prawa spółdzielcze,
  - wymienić znaczące przedsiębiorstwa państwowe i podać zasady ich funkcjonowania,
  - scharakteryzować wady i zalety różnych form finansowania działalności gospodarczej,
- wymienić rodzaje zasobów majątku przedsiębiorstwa,
  - wymienić elementy wchodzące w skład majątku trwałego i obrotowego,
  - zanalizować podstawowe przepisy dotyczących rejestracji firmy,
- wymienić główne zasady sporządzania biznesplanu,
  - - przygotować publiczną prezentację swojej firmy,
  - zanalizować i ocenić ryzyko podejmowania działalności,
- rozróżnić poszczególne rodzaje rozliczeń,
  - zdefiniować pojęcie kosztów i przychodów,
- wymienić rodzaje struktur państwowych,
  - wymienić źródła kapitału i klasyfikację poszczególnych rodzajów kapitału,
  - omówić zasady polityki antymonopolowej,

- wymienić rodzaje banków i zasady ich działania,
- przedstawić rolę NBP jako banku centralnego,
  - wymienić zadania polityki pieniężnej,
  - omówić kwestię niezależności banku centralnego,
  - wymienić rodzaje kredytów,
- zdefiniować podstawowe instrumenty rynku kapitałowego: akcje i obligacje,
- opisać rolę Giełdy Papierów Wartościowych,
  - określić możliwości inwestycji na giełdzie,
  - zanalizować zasady obrotu papierami wartościowymi,
  - posługiwać się pojęciami: oszczędności, kapitał, lokata, akcja, dywidenda, obligacja, lokata rzeczowa,
  - wyjaśnić pojęcie ubezpieczenia, wymieniać poznane ubezpieczenia i rozumie ich konieczność,
- zdefiniować pojęcie państwo,
- scharakteryzować koncepcję roli państwa w gospodarce,
  - scharakteryzować poszczególne funkcje państwa,
- zanalizować wpływ inwestycji i dotacji państwowych na gospodarkę,
  - ocenić skuteczność wybranych form interwencjonizmu państwowego,
- zdefiniować pojęcie budżet państwa,
- wymienić zasady polityki budżetowej,
  - scharakteryzować źródła dochodu i wydatki budżetu państwa, deficyt budżetowy i dług publiczny,
- wyjaśnić różnice między poszczególnymi rodzajami podatków,
  - określić zadania budżetu jednostek samorządowych,
- omówić zasady opodatkowania,
  - wyjaśnić zasady rozliczeń finansowych osób fizycznych i przedsiębiorstw,
- zanalizować i przetwarzać dane liczbowe do wypełnienia deklaracji podatkowej,
  - podawać korzyści i zagrożenia płynące z reklamy,
- przygotować reklamę w formie prezentacji multimedialnej,
  - wymienić i określić podstawowe prawa konsumenta, instytucje chroniące konsumenta,
  - określić obowiązki pracodawcy i pracownika,
- wymienić rodzaje umów regulujących zatrudnienie,
- wskazać zalety umowy na czas nieokreślony,
  - zanalizować poszczególne umowy i ich korzyści dla pracownika,
- zdefiniować pojęcie rynku pracy,
  - posługiwać się pojęciem podaż pracy, popyt na pracę, bezrobocie.
  - - scharakteryzować bezrobocie w Polsce,
  - omówić zadania związków zawodowych,
- wymienić instytucje wspierające zatrudnienie,
- omówić zadania urzędu pracy,
  - przedstawić aktywne metody poszukiwania pracy,
- napisać samodzielnie podanie, CV, list motywacyjny,
  - sporządzać dokumenty związane z poszukiwaniem pracy,
  - przygotować się do rozmowy kwalifikacyjnej,
  - obliczyć wartość przyszłych dochodów brutto i netto,
  - scharakteryzować metody rozwiązania umowy o pracę,
  - scharakteryzować dokument świadectwa pracy,

- zdefiniować pojęcie etyka biznesu,
  - wymieniać rodzaje zachowań etycznych i nieetycznych w biznesie,
- nazwać odpowiednio zachowania nieetyczne,
  - wymienić zadania biur antykorupcyjnych,
- zdefiniować pojęcie powiązań gospodarczych,
- podać definicję eksportu i importu,
  - omawiać swobodę przepływu kapitału,
- posługiwać się Rocznikiem Statystycznym,
- scharakteryzować globalizację gospodarki i jej przyczyny,
- wymienić międzynarodowe organizacje do których należy Polska,
- opisać obszary działalności Światowej Organizacji Handlu (WTO), Banku Światowego, Międzynarodowego Funduszu Walutowego, Międzynarodowy Bank Odbudowy i Rozwoju, Europejski Bank Odbudowy i Rozwoju,
  - zaprezentować pozytywne i negatywne efekty globalizacji na przykładzie Polski,
- przedstawić historię integracji europejskiej,
  - wymienić najważniejsze organy UE i ich zadania: Rada Unii Europejskiej, Komisja Europejska, Parlament Europejski, Europejski Trybunał Sprawiedliwości, Sąd Pierwszej Instancji, Trybunał Obrachunkowy,
  - wyjaśnić znaczenie kryteriów przystąpienia do strefy euro,
- wymienić zadania funduszy strukturalnych UE,
- wymienić przykłady pomocy oferowanej przedsiębiorcom w Polsce, finansowanej ze środków UE,
- wymienić podstawowe problemy współczesnego świata,
  - scharakteryzować zadania ONZ i szanse przezwyciężenia problemów ekonomicznych.

2.2 Umiejętności

Uczeń potrafi:

- objaśnić problemy demograficzne współczesnego świata i Polski,
- odróżnić cechy przedsiębiorcze i ocenić ryzyko prowadzenia własnej działalności,
- zaplanować działania w swojej edukacji, karierze zawodowej i rozwoju,
- określić ocenę własnej osobowości,
- podjąć decyzje w sytuacjach trudnych i ryzykownych,
- ocenić swoje słabe i mocne strony,
- zanalizować wpływ właściwej motywacji na zachowania innych ludzi i własne,
- postępować w sposób innowacyjny i przyjmować nowe modele działań,
- porównać poszczególne grupy społeczne i ich działania,
- ocenić swoje zdolności do rozpoczynania działań, występowania z pomysłami i twórczego myślenia,
- kierować grupą i podejmować decyzje jako lider zespołu,
- wypełnić przyjęte w grupie role,
- dokonać prezentacji własnego stanowiska, stosując różne środki komunikacji, konstruktywnie krytykować,
- zaprezentować własną osobę i dokonać samooceny swojej prezentacji,
- rozwiązać konflikty w grupie szczególnie w drodze negocjacji,
- wskazać czynniki wpływające na gospodarkę,

- dokonać analizy warunków zawarcia transakcji,
- wyznaczyć cenę równowagi rynkowej,
- przeprowadzić analizę firm konkurujących w najbliższym otoczeniu,
- wskazać pozytywne i negatywne skutki reklamy,
- wymienić korzyści wynikające z wpływu państwa na gospodarkę,
- wskazać czynniki sprzyjające wzrostowi gospodarczemu,
- ocenić skutki druku tzw. pieniądza bez pokrycia przez władze,
- ocenić rolę i funkcję pieniądza w gospodarce,
- zarządzić budżetem domowym,
- zbudować budżet, inwestowania i zabezpieczenia finansowego swojej rodzinie oraz firmie,
- porównać liczbę przedsiębiorstw w sektorze państwowym i prywatnym,
- dokonać wyboru odpowiedniej formy organizacyjnej przedsiębiorstw do planowanej działalności gospodarczej,
- posłużyć się kodeksem spółek handlu,
- scharakteryzować wybraną spółdzielnię i przedsiębiorstwo państwowe w najbliższym otoczeniu,
- wskazać najkorzystniejsze sposoby finansowania poszczególnych form działalności gospodarczej,
- sporządzić uproszczony schemat bilansu majątku przykładowego przedsiębiorstwa,
- ocenić potrzeby rynku lokalnego,
- przygotować uproszczony biznesplan własnego przedsiębiorstwa,
- posługiwać się przepisami prawa w działalności gospodarczej,
- zaprezentować swój pomysł na firmę,
- wypełnić druki: wpłata, czek, polecenie przelewu, czek rozrachunkowy, faktura,
- obliczać amortyzację,
- zarządzać własnym czasem i finansami,
- wskazywać korzyści i zagrożenia związane z konkurencją i monopolem,
- ocenić zadania polityki antymonopolowej,
- ocenić rolę Narodowego Banku Polskiego,
- porównać oferty różnych banków,
- wybrać najkorzystniejszą ofertę kredytową,
- ocenić ryzyko inwestowania na giełdzie,
- rozróżnić poszczególne papiery wartościowe i możliwości zainwestowania w nie,
- wskazać najkorzystniejsze sposoby lokowania własnych środków pieniężnych,
- porównać oferty firm ubezpieczeniowych, funduszy emerytalnych i funduszy powierniczych,
- uzasadnić korzyści wynikające z ubezpieczeń dobrowolnych,
- ocenić i podawać konsekwencje zjawisk korupcyjnych,
- skalkulować opłacalność dotacji nierentownych przedsiębiorstw przez państwo, uzasadnić swoją opinię,
- porównać liczbę przyznanych mandatów poszczególnym ugrupowaniom,
- zbierać informacje na temat funkcjonowania budżetu państwa z różnych źródeł wiedzy,
- skorzystać z rocznika statystycznego,
- zanalizować potrzeby własnego otoczenia, które mogą być sfinansowane z budżetu lokalnego, wyrazić swoją opinię,
- wypełnić deklarację podatkową,
- ocenić zadania wybranych reklam firm o podobnych produktach,

- dokonać prezentacji przygotowanej reklamy w formie prezentacji multimedialnej,
- dochodzić swoich praw konsumenckich,
- posługiwać się kodeksem pracy,
- ocenić własne możliwości znalezienia pracy,
- posługiwać się kodeksem cywilnym,
- dokonać oceny ofert pracy na rynku lokalnym i regionalnym do swoich predyspozycji zawodowych,
- skorzystać z danych GUS,
- zanalizować skutki strajków,
- ocenić własną przydatność do wymagań opisanych w ofertach pracy,
- przygotować się do rozmowy kwalifikacyjnej, przygotować CV,
- skalkulować ekwiwalent pieniężny w zamian za niewykorzystany urlop wypoczynkowy,
- zanalizować najkorzystniejsze formy rozwiązania umowy o pracę
- odróżnić zachowania etyczne i nieetyczne,
- posługiwać się kodeksem etyki i stosować się do niego,
- zastosować zasady etyczne,
- ocenić swoje możliwości pracy w innym kraju, przedstawiać argumentację za i przeciw,
- dokonać analizy działań Polski na świecie w różnych dziedzinach,
- przedstawić możliwość wykorzystania środków UE przy rozpoczynaniu własnej działalności,
- przedstawić potencjalne korzyści i koszty przystąpienia Polski do UE,
- ocenić wpływ globalizacji gospodarki na życie społeczne i ekonomiczne świata,
- dostrzec szanse dla własnej działalności zawodowej w procesie integracji europejskiej,
- brać odpowiedzialność za siebie, drugiego człowieka i dobra materialne.

3 Treści nauczania

DZIAŁ I.

Podstawy przedsiębiorczości oraz psychologiczne aspekty jej rozwoju.

1. Przedsiębiorczość, osoba przedsiębiorcza.

Przedsiębiorczość, przedsiębiorca, cechy przedsiębiorcy, ryzyko a prowadzenie własnego biznesu.

2. Typy osobowości.

Osobowość człowieka, cechy, typy osobowości, rodzaje temperamentów, mechanizm zachowania się człowieka.

3. Zachowanie człowieka w sytuacjach trudnych.

Definicje: konflikt, frustracja, stres, źródła stresu, techniki antystresowe.

4. Poznanie własnych słabych i mocnych stron.

Etapy poznawania własnej osobowości, kreowanie własnej osobowości, planowanie własnych działań i ocena ich efektywności, analiza SWOT.

5. Zasady skutecznej motywacji.

Kierowanie, mechanizm motywacji, narzędzia motywacji człowieka.

6. Innowacyjność w działaniu.

Pojęcie innowacyjność, właściwe wybory zmian, konsekwencja w realizowaniu zadań.

7. Potrzeby człowieka.

Potrzeby człowieka, hierarchia potrzeb wg. A. Masłowa, potrzeby niższego i wyższego rzędu, motywy aktywności człowieka.

8. Społeczne podstawy przedsiębiorczości.

Organizacje i struktury grup społecznych, grupa społeczna, klasyfikacja grup społecznych, rodzaje grup społecznych

9. Inicjatywność, cechy lidera.

Definicja inicjatywności, jako cecha aktywnych ludzi kreatywność, asertywność, cechy lidera.

10. Komunikacja interpersonalna w grupie

Schemat komunikacji interpersonalnej, zasady prowadzenia dyskusji i debaty, elementy komunikacji interpersonalnej, cechy dobrego wystąpienia,

11. Komunikacja werbalna i niewerbalna.

Zasady komunikacji werbalnej i niewerbalnej, mimika twarzy, gestykulacja, postawa ciała, ubiór, zasady skutecznego porozumiewania, techniki aktywnego słuchania, udzielanie informacji zwrotnej.

12. 13 Moja prezentacja.

Prezentacja, przygotowanie prezentacji, wygłoszenie prezentacji, ocena prezentacji, odpowiedzi na pytania słuchaczy, zarządzanie czasem prezentacji, autoprezentacja.

14. Sposoby rozwiązywania konfliktów.

Przyczyny powstawania konfliktów, rodzaje konfliktów, negocjacje, mediacje, arbitraż.

DZIAŁ II.

Podstawy gospodarki rynkowej.

15. Gospodarka rynkowa.

Gospodarka, dobra ekonomiczne (gospodarcze), system ekonomiczny, konsumpcja, producent, konsument, okrężny obieg dochodów.

16. Rodzaje rynków.

Rodzaje rynków, klasyfikacja rynków, pojęcie rynku, alokacja dóbr, transakcja, konkurencja.

17. Popyt i podaż jako regulator rynku.

Popyt i prawo popytu, podaż i prawo podaży, regulatory rynku, równowaga rynkowa, komplementarność, substytucja.

18. Cechy gospodarki rynkowej.

Mechanizm funkcjonowania gospodarki rynkowej, cechy wolnej przedsiębiorczości, konkurencji i systemu cen.

19. Działania gospodarki

Oddziaływania ekonomiczne na gospodarkę, bodźce ekonomiczne wpływające na zachowanie przedsiębiorców,

Normy etyczne w funkcjonowaniu rynku, nieuczciwa reklama, dumping.

20. Państwo i jego rola w gospodarce rynkowej.

Rola państwa, instytucje państwowe, podstawowe funkcje ekonomiczne państwa.

21. Mierniki wzrostu gospodarczego.

Mierniki wzrostu gospodarczego, Dochód Narodowy, Produkt Krajowy Brutto, Produkt Krajowy Netto, Produkt Narodowy Brutto, Produkt Narodowy Netto, cykle koniunkturalne.

22. Kryzys w gospodarce rynkowej.

Przyczyny obecnego kryzysu na świecie i w kraju, analiza danych prasowych, medialnych z wykorzystaniem komputera.

23. Inflacja i jej skutki.

Definicja inflacji, deflacji, mierniki inflacji, rodzaje inflacji, inflacja kosztowa i popytowa, sposoby zmniejszenia i przeciwdziałania inflacji.

24. Rola pieniądza w gospodarce.

Pieniądz, rola pieniądza w gospodarce, formy pieniądza, pieniądz gotówkowy i bezgotówkowy, właściwości pieniądza, polityka pieniężna, narzędzia polityki monetarnej.

25. Budżet domowy.

Budżet domowy, źródła dochodów w gospodarstwie domowym, plan wydatków plan dochodów, wydatki zmienne, sposoby racjonalnego zarządzania pieniędzmi, spirala zadłużenia.

DZIAŁ III.

Przedsiębiorstwo w gospodarce rynkowej.

26. Klasyfikacja przedsiębiorstw.

Klasyfikacja przedsiębiorstw, działalność gospodarcza, podział przedsiębiorstw, sekcje w krajowej klasyfikacji, formy własności.

27. Formy organizacyjno prawne przedsiębiorstw.

Formy organizacyjno prawne przedsiębiorstw, osoba fizyczne, osoba prawna, fundacja stowarzyszenie.

28. Rodzaje spółek.

Spółka, rodzaje spółek
podział spółek: cywilne, handlowe: osobowe i kapitałowe, charakterystyka poszczególnych spółek,

29. Spółdzielnie i przedsiębiorstwa państwowe.

Spółdzielnie, spółdzielnie użytkowników i wytwórcze przedsiębiorstwa państwowe, Osobowość prawna.

30. Źródła finansowania przedsiębiorstw.

Kapitał, źródła kapitału, klasyfikacja kapitału przedsiębiorstwa, kapitał długo – i krótkoterminowy, kapitał własny i obcy, leasing.

31. Zasoby majątkowe przedsiębiorstwa.

Zasoby majątkowe przedsiębiorstwa, aktywa trwale, aktywa obrotowe, kapitały własne kapitały obce, własność przedsiębiorstwa,

32. Podejmowanie działalności gospodarczej

Podejmowanie działalności gospodarczej, instytucje rejestrujące, forma działalności gospodarczej

33, 34. Zasady tworzenia biznesplanu.

Planowanie działalności gospodarczej, biznesplan, wizja i misja przedsiębiorstwa, rodzaje strategii, przewaga konkurencyjna

35,36,37 Mój pomysł na firmę. (prezentacja własnej firmy przez wszystkich uczniów klasy).

Własna firma, prezentacja swojego pomysłu, zaplanować czas prezentacji, autoprezentacja swojego pomysłu na firmę

38. Zasady rozliczeń finansowych przedsiębiorstw.

Rozliczenia finansowe, rozliczenia gotówkowe, rozliczenia bezgotówkowe, wpłata, czek, polecenie przelewu, akredytywa, karta płatnicza, czek rozrachunkowy, faktura.

39. Koszty i przychody.

Koszty, przychody, rachunek zysków i strat, amortyzacja, Koszty stałe, koszty zmienne.

40. Struktury rynkowe.

Struktury rynkowe, czysta konkurencja, oligopol, monopol pełny, polityka antymonopolowa, kartel – grupowa praktyka monopolistyczna.

41. Polityka antymonopolowa.

Polityka antymonopolowa, pozycja firmy na rynku, analiza firm na rynku.

DZIAŁ IV.

Instytucje gospodarki rynkowej

42. Zasady działania i rodzaje banków.

Bank, Narodowy Bank Polski, rodzaje banków, zasady działania banków, rola NBP-funkcje banku centralnego, polityka pieniężna, Rada Polityki Pieniężnej.

43. Usługi bankowe.

Oferty banków, usługi różnych banków, konto osobiste ROR, kredyty, pożyczki bankowe, lokaty, depozyty., wymiana walut

44, 45 Rodzaje kredytów.

(wizyta w banku)

Rodzaje kredytów, zasady przyznawania kredytów,

zdolności kredytowe, podział kredytów, rodzaje zabezpieczeń, hipoteka.

46. Giełdy towarowe i kapitałowe.

Pojęcie giełdy, formy inwestycji na giełdzie, możliwości sprzedaży na giełdzie, giełda papierów wartościowych, akcje, obligacje, kontrakty terminowe, indeksy rynków GPW, ryzyko inwestycji, hossa, bessy..

47. Papiery wartościowe.

Papiery wartościowe, akcje zwykłe i uprzywilejowane, rodzaje inwestycji, zmiany kursu akcji i obligacji,

48. Inwestowanie własnych środków pieniężnych.

Oszczędności, sposoby lokowania oszczędności, zyskowość i ryzyko inwestycji, lokata czy inwestycja na giełdzie?

49. Rodzaje ubezpieczeń.

Cel i funkcja ubezpieczeń, system ubezpieczeń, rodzaje ubezpieczeń, otwarte fundusze emerytalne, renta, emerytura, świadczenia emerytalne i rentowe.

50. Ubezpieczenia dobrowolne

Ubezpieczenia dodatkowe, polisy na życie, pracownicze programy emerytalne.

DZIAŁ V.

Państwo w gospodarce rynkowej

51. Funkcja państwa w gospodarce.

Państwo, funkcja zewnętrzna i wewnętrzna, funkcja alokacyjna, przeciwdziałanie korupcji, funkcja regulacyjna, dobra publiczne, funkcja stabilizacyjna, funkcja redystrybucyjna, korupcja.

52. Formy interwencjonizmu państwowego.

Wpływ inwestycji i dotacji państwowych, inwestycje państwowe, dotacje. Protekcjonizm,

53. Sejm i senat.

Historia parlamentu, sejm senat, prezydent, premier, rada ministrów, ustawa, wolne wybory, wybory powszechne

54. Budżet państwa.

Budżet państwa, funkcja fiskalna, funkcja redystrybucyjna, funkcja stymulacyjna, zasady polityki budżetowej, podatki.

55. Źródła finansowania budżetu w Polsce.

Źródła dochodów państwa, struktura wydatków państwa, sektor budżetowy, podatki pośrednie i bezpośrednie, deficyt budżetowy, dług publiczny.

56. Budżety samorządów terytorialnych.

Samorząd terytorialny, gmina, powiat, województwo, mienie komunalne, dochody i wydatki gmin

57, 58. Wszyscy płacimy podatki.

Zasady opodatkowania osób fizycznych i przedsiębiorstw, PIT, CIT, podatek VAT i akcyzowy, koszty uzyskania przychodów, straty, zaliczki, rozliczenia finansowe, urząd skarbowy.

DZIAŁ VI.

Osoba przedsiębiorcza w gospodarce rynkowej i na rynku pracy.

59. Reklama i jej wpływ na nasze decyzje.

Reklama, rodzaje reklamy, korzyści i zagrożenia płynące z reklamy, strategie reklamowe przedsiębiorstw.

60. Reklama mojej firmy.

Zgodnie z wybranym zawodem wymyślić reklamę własnej firmy, z zaplanowaniem treści i przekazu, (np. prezentacja w komputerze).

61. Każdy konsument ma swoje prawa.

Konsument, prawa konsumenta, rola instytucji chroniące konsumenta, prawa wynikające z rękojmi i gwarancji.

62. Wybrane przepisy kodeksu pracy.

Praca, kodeks pracy, pracownik, pracodawca, zasady prawa pracy, Państwowa Inspekcja Pracy, przepisy i zasady bezpieczeństwa i higieny pracy.

63,64. Różne formy zatrudnienia.

Rodzaje umów regulujących zatrudnienie, stosunek pracy, umowa na czas określony, umowa na czas nieokreślony, umowa na okres próbny, zasady zawierania umów, prezentacja umów.

65. Umowy cywilnoprawne.

Kodeks cywilny, charakterystyka umowy o dzieło i umowy zlecenie, różnice pomiędzy umowami o pracę a umowami cywilnoprawnymi.

66. Rynek pracy.

Rynek pracy, równowaga na rynku pracy, instytucje wspierające walkę z bezrobociem np. Powiatowy Urząd Pracy.

67. Rola związków zawodowych.

Związki zawodowe, rola i zadania związków zawodowych, protesty pracownicze, strajki związkowe, skutki strajków.

68. Gdzie i jak szukać pracy?

Instytucje wspierające poszukiwanie pracy, pośrednictwo pracy, urzędy pracy, doradcy zawodowi, giełdy pracy, targi pracy, agencje pośrednictwa pracy, ogłoszenia prasowe, skuteczność aktywnych i pasywnych metod poszukiwania pracy.

69,70. Przygotowanie do kontaktu z pracodawcą.

Dokumenty rekrutacyjne, rozmowa kwalifikacyjna, podanie CV, list motywacyjny, ćwiczenia w pisaniu dokumentów z wykorzystaniem komputera.

71, 72. Czas pracy i wynagrodzenie.

Czas pracy, wynagrodzenie, okres rozliczeniowy, doba pracownicza, wynagrodzenie brutto i netto, przerwy w pracy i odpoczynki, godziny nadliczbowe, dni wolne od pracy, praca w niedziele i święta, praca w porze nocnej

73. Urlopy pracownicze.

Urlop, rodzaje urlopów: wypoczynkowy, macierzyński, urlop na żądanie, urlop bezpłatny, urlop wychowawczy.

74, 75. Sposoby rozwiązania umów o pracę – świadectwo pracy.

Metody rozwiązania umowy o pracę, porozumienie stron, okres wypowiedzenia, zwolnienie dyscyplinarne, świadectwo pracy, termin i obowiązek wydania świadectwa pracy, informacje zawarte w świadectwie pracy, ważność dokumentu.

76. Etyczne postawy biznesu.

Etyka biznesu, zachowanie etyczne i zachowanie nieetyczne, społeczna odpowiedzialność, korupcja w biznesie, kreatywna księgowość, kodeks etyki.

77. Mobbing i lobbing.

Mobbing, lobbing, etyka zawodowa, dbałość o środowisko naturalne, rola państwa w przeciwdziałaniu korupcji, instytucje powołane do walki z korupcją.

DZIAŁ VII.

Współpraca i integracja Polski ze światem.

78. Powiązania gospodarcze Polski.

Powiązania gospodarcze Polski z innymi krajami, eksport i import towarów i usług, przepływ kapitału, transfer technologii, przepływ pracowników.

79,80. Polska w międzynarodowych organizacjach gospodarczych.

Globalizacja gospodarki, międzynarodowa integracja, Światowa Organizacja Handlu (WTO), Bank Światowy, Międzynarodowy Fundusz Walutowy, Międzynarodowy Bank Odbudowy i Rozwoju, Europejski Bank Odbudowy i Rozwoju

81. Integracja Polski z UE.

Historia integracji europejskiej, najważniejsze organy UE: Rada Europejska, Rada Unii Europejskiej, Komisja Europejska, Parlament Europejski, Europejski Trybunał Sprawiedliwości, Sąd Pierwszej Instancji, Trybunał Obrachunkowy, wspólna waluta – euro.

82. Korzyści Polski jako członka UE.

Fundusze strukturalne UE, Europejski Fundusz Socjalny, Europejski Fundusz Społeczny, Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego

83. Problemy ekonomiczne współczesnego świata.

Problemy ekonomiczne świata, dysproporcje w rozwoju ekonomicznym, organizacje międzynarodowe agendy ONZ.

84, 85. Problemy demograficzne w Polsce i na świecie.

Problemy demograficzne, liczba mieszkańców wg. danych GUS i szacunkowych na świecie wg. ONZ na kolejne lata, prognozy demograficzne dla Polski, problemy nędz.

4 Procedury osiągnięcia celów

4.1 Postulaty metodyczne

Program przeznaczony jest dla szkoły ponadgimnazjalnej, będzie realizowany w drugiej klasie kształcącej w zawodach Technik Pojazdów Samochodowych i Technik Mechanik (TPS/TM) – klasa łączona, w wymiarze trzech godzin w cyklu kształcenia.

Realizacja zajęć edukacyjnych programu podstawy przedsiębiorczości będą realizowane w dwóch kolejnych latach szkolnych, zaczynając od klasy drugiej:

- dwie godziny w klasie drugiej – przy 38 tygodniach nauki;
- jedna godzina w klasie trzeciej – przy 34 tygodniach nauki, co daje w dwóch latach kształcenia 110 jednostek lekcyjnych.

Program jest podzielony na 7 działów i na 85 jednostek lekcyjnych. Jednostki lekcyjne wymagające więcej niż jedna godzina lekcyjna będą realizowane na kilku zajęciach w zależności od potrzeb edukacyjnych jak i potrzeb uczniów, oznaczono kolejnymi numerami jednostek lekcyjnych.

Integracja międzyprzedmiotowa.

Życie gospodarcze jest ściśle powiązane z życiem społecznym, kulturalnym i politycznym państwa, dlatego konieczna staje się korelacja z przedmiotami: biologia, historia, wiedza o społeczeństwie, geografia, wiedza o kulturze. Finanse państw i samorządów będą przedstawione w pełniejszy sposób na tle ogólnej wiedzy poznanej na tych przedmiotach. Efektywną metodą integracji międzyprzedmiotowej są także interdyscyplinarne projekty, na przykład przygotowanie konkursu, wydania gazetki szkolnej, strony internetowej, dni przedsiębiorczych lub dni europejskich, poświęconych jednemu z krajów członkowskich lub krajom w trudnej sytuacji ekonomicznej. Planowanie integracji międzyprzedmiotowej może nie tylko dotyczyć treści nauczania, nie mniej ważna jest współpraca nauczycieli dla realizacji wspólnych celów i osiągnięć ucznia, na przykład dotyczących umiejętności korzystania z różnych źródeł informacji. Integracja może również dotyczyć jakiegoś istotnego problemu, np. bezrobocie w regionie. Koordynacja działań nauczycieli języka polskiego, języków obcych, technologii informacyjnej pozwoli skutecznie kształtować u ucznia takie kompetencje, jak umiejętność korzystania ze słowników, encyklopedii, leksykonów, map, wykresów, Internetu itp.

Zastosowanie technologii informacyjnej w realizacji programu podstaw przedsiębiorczości.

Podstawa programowa kształcenia ogólnego kładzie szczególny nacisk na doskonalenie umiejętności korzystania z technologii informacyjnych. Zgodnie z założeniami podstawy nauczyciele tworzą warunki do rozwijania umiejętności poszukiwania, porządkowania i wykorzystywania informacji z różnych źródeł wiedzy, efektywnego posługiwania się technologią informacyjną i komunikacyjną. Umiejętności samodzielnego gromadzenia i interpretowania informacji z zakresu przedsiębiorczości przewiduje także podstawa programowa oraz cele edukacyjne tego programu. Istnieje możliwość korelacji zajęć z technologii informacyjnej z działaniami podejmowanymi

w trakcie realizacji programu np. umiejętności samodzielnego gromadzenia i interpretowania informacji na określony temat z przedsiębiorczości.

Oprogramowania komputerów i strony internetowe są niemal nieograniczonym źródłem informacji, które można wykorzystać do nauki podstaw przedsiębiorczości. Na zajęciach można wykorzystać liczne encyklopedie multimedialne poświęcone przedsiębiorczości.

Internet jest również środkiem komunikacji międzyludzkiej. Te możliwość można wykorzystać w realizacji zajęć komunikacji werbalnej.

Technologie informacyjne mogą również posłużyć do wykonania interesujących pomocy dydaktycznych, takich jak foliogramy czy prezentacje multimedialne. Niektóre z nich mogą wykorzystać sami uczniowie.

Stosowanie technologii informacyjnej pozwala na atrakcyjniejsze i skuteczniejsze realizowanie celów edukacyjnych dotyczących wiedzy. Wskazuje uczniom najbogatsze źródło wiedzy.

Współprace ze środowiskiem lokalnym.

Realizację celów kształcenia podstaw przedsiębiorczości mogą wspomagać działające w środowisku lokalnym instytucje zajmujące się sprawami związanymi z przedsiębiorczością. Należy do nich między innymi Powiatowy Urząd Pracy, Banki, Gminy, Urząd Skarbowy czy przedsiębiorcy. Dla realizacji autorskiego programu przedsiębiorczości przydatna może być także współpraca z bibliotekami publicznymi, wyższymi uczelniami, a także innymi szkołami.

Uzupełnieniem opisanych form będą wycieczki organizowane w miarę możliwości do różnych instytucji np. banków, urzędów pracy, lokalnych instytucji, organizacji pozarządowych, Giełdy Papierów Wartościowych w Warszawie, Sejmu i Senatu, biura maklerski itp.

Organizowanie spotkań i warsztatów z doradcami zawodowymi, przedstawicielami lokalnych przedsiębiorców oraz z ludźmi sukcesu itp.

W wyborze procedur osiągania celów edukacyjnych wyboru zawsze należy do nauczyciela, a właściwa metoda to szansa na sukces w zapamiętaniu wiadomości i zdobyciu konkretnych umiejętności. Należy również pamiętać o osiąganiu celów wychowawczych. Kształtowanie właściwych postaw jest ważnym elementem szkoły. Wykorzystanie nowoczesnych metod nauczania pozwala na autentyczne zintegrowanie działań dydaktycznych i wychowawczych.

4.2 Proponowany podział godzin lekcyjnych

LP.	DZIAŁ PROGRAMOWY	LICZBA GODZIN
1	Podstawy przedsiębiorczości oraz psychologiczne aspekty jej rozwoju;	14
2	Podstawy gospodarki rynkowej;	11
3	Przedsiębiorstwo w gospodarce rynkowej;	16
4	Instytucje gospodarki rynkowej;	9
5	Państwo w gospodarce rynkowej;	9
6	Osoba przedsiębiorcza w gospodarce rynkowej i na rynku pracy;	19
7	Współpraca i integracja Polski ze światem.	7
	Godziny do dyspozycji nauczyciela.	25
	REZEM	110

4.3 Metody nauczania

Realizację przedstawionych w programie celów ułatwi stosowanie różnorodnych form, metod i środków nauczania. Do tych które autor uważa za najkorzystniejsze, zalicza się różne formy integracji międzyprzedmiotowej, pracę grupową i zespołową, metody aktywizujące i w miarę urozmaicony zestaw środków dydaktycznych.

W szkołach zawodowych duże znaczenie, jako źródło poznania, mają działania praktyczne, które spełniają ważne funkcje poznawcze i weryfikacyjne. Ważną rolę w procesie kształcenia spełnia myślenie, traktowane jako łańcucha operacji umysłowych, za pomocą których przetwarzamy informacje zakodowane w spostrzeżeniach, wyobrażeniach i pojęciach. Osiągamy to poprzez operowanie informacjami, odpowiednią ich selekcję i analizę oraz uogólnienia, prowadzące do poznania rzeczywistości w sytuacjach problemowych. Mamy możliwość rozwijania umiejętności obserwacji, wyobraźni i samodzielności w myśleniu i działaniu, przyzwyczajania do sprawdzania tych elementów i oceny ich jakości. Racjonalne wiązanie teorii z praktyką podnosi walory kształcące nauczania i jakości uczenia się. Zwiększają jego wydajność.

W całym procesie dydaktycznym, we wszystkich przedmiotach, istotna jest motywacja, umiejętności planowania i wszechstronności.

Metody aktywizujące.

W zreformowanej szkole zaleca się ograniczenie encyklopedyzmu na rzecz kształtowania umiejętności, postaw i kompetencji. Do zrealizowania tych zaleceń potrzebne jest wykorzystanie metod aktywizujących. Oto przykłady metod aktywizujących proponowanych do realizacji zajęć z podstaw przedsiębiorczości.

Metoda przypadku, symulacyjna która przedstawia sytuację realną lub hipotetyczną, mającą na celu zaktywizowanie uczniów. Symulacja do której można inscenizować np. rozmowę kwalifikacyjną, negocjacje pracodawcy z pracownikami lub innymi przedsiębiorstwami.

Dyskusja plenarna czy debata szkolna - stosowanie tej metody pozwala na kształtowanie umiejętności krytycznego myślenia np. na zajęciach – ocena korzyści i kosztów integracji Polski z UE, za i przeciw własnemu biznesowi, problemy demograficzne a rozwój gospodarki w Polsce i na świecie. Uczestnictwo w dialogu, prezentacja własnego stanowiska pozwala ocenić własne możliwości prowadzenia rozmów. Konieczność ustosunkowania się do argumentów przeciwnika wyrabia nawyk aktywnego słuchania. Debata kształtuje poprawność językową, wzbogaca słownictwo – można również skorzystać z nagrywania debaty, wysłuchania jej i oceny dyskusji.

Metody dramowe - również zwiększające efektywność realizacji celów. Istota dramy – przeżywanie przez uczniów zaprogramowanych przez nauczyciela sytuacji – ułatwia zapamiętywanie, a w konsekwencji skuteczniejszą realizację celów dotyczących wiedzy. Jedną z technik dramowych jest wchodzenie w role. Uczniowie na zajęciach z podstaw przedsiębiorczości mogą wcielić się w role pracodawcy, pracownika – metoda wykorzystana na zajęciach – Przygotowanie do kontaktu z pracodawcą. Mogą również wcielić się w role postaci politycznych będących zwolennikami lub przeciwnikami integracji europejskiej – na zajęciach - Integracja Polski z UE. Do tej grupy metod zaliczamy również inscenizację i symulację, które można wykorzystać na zajęciach np. do inscenizowania negocjacji pracodawcy ze związkami zawodowymi lub rozmowę kwalifikacyjną.

Burza mózgów- metoda skuteczna w rozwijaniu kreatywności. Stosuje się ją w celu wyłonienia jak największej liczby pomysłów dotyczących jakiegoś problemu, np. wykorzystania funduszy unijnych, - Korzyści Polski jako członka UE, na lekcji – Gdzie i jak szukać pracy? W połączeniu z dyskusją i emisją filmu. Zespołowa forma pracy

kształtuje umiejętność współdziałania i postawę tolerancji dla innych poglądów. Burzę mózgów można wykorzystać jako przygotowanie do debaty, a także jako kolejny etap metody projektu.

Metoda projektów – podobnie jak debata, jest metodą o charakterze interdyscyplinarnym. Jej stosowanie pozwala na przekazywanie uczniom spójnego obrazu rzeczywistości. Metodą projektów można przygotować program wycieczki, konkurs o tematyce przedsiębiorczej, sesję popularnonaukową. Projekt badawczy może dotyczyć historii integracji europejskiej, przebiegu negocjacji o członkostwo Polski w UE. W tym wypadku efektem prac uczniów mogą być strony internetowe, portfolio, wydanie gazetki szkolnej. Metodę tą można również wykorzystać na zajęciach przygotowujących - Mój pomysł na firmę lub podczas przygotowania biznesplanu. W metodzie projektu dominuje praca grupowa, dlatego jest ona doskonałą formą kształtowania umiejętności współpracy w zespole, organizowania działań zespołowych i rozwiązywania konfliktów.

Metody decyzyjne – metoda wykorzystywana najczęściej na zajęciach kiedy należy podjąć decyzję lub dokonując jednoznacznego wyboru. Stosując takie metody jak **drzewo decyzyjne**, **Analiza SWOT** doskonalimy umiejętności analizy możliwych sposobów rozwiązania problemu jak i podjęcia najkorzystniejszych decyzji. Można ją wykorzystać na wielu zajęciach np. – Typy osobowości, Mój pomysł na firmę, Reklama mojej firmy.

Ćwiczenia praktyczne - przedmiot przedsiębiorczość kojarzy się przede wszystkim z konkretnymi działaniami. Bardzo dużo z nich można ćwiczyć na zajęciach lekcyjnych, np.: przygotowanie wniosku o prowadzenie działalności gospodarczej, wypełnianie zeznania podatkowego, druków dokumentów, umów kredytowych i o pracę itd... Ćwiczenia praktyczne mają ogromne znaczenie w kształceniu konkretnych umiejętności bardzo przydatnych w życiu.

4.4 Środki dydaktyczne

Różnego rodzaju środki dydaktyczne pozwalają na skuteczniejsze osiągnięcie celów kształcenia.

Dla ucznia podstawą jest podręcznik. Autor programu wybrał podręcznik przygotowany przez wydawnictwo – OPERON pt. „Podstawy przedsiębiorczości” – autorzy – Małgorzata Biernacka, Jarosław Korba, Zbigniew Smutek. Podręcznik napisany przez doświadczonych nauczycieli. Przejrzysty i uporządkowany układ podręcznika ułatwia zrozumienie i zapamiętanie prezentowanych treści. Podręcznik jednak nie daje odpowiedzi na wszystkie pytania i zawarte w programie polecenia, dlatego wymaga to rozwijanie kreatywności uczniów i poszukiwania innych źródeł informacji.

Do realizacji programu potrzebne będą również mapy, plansze np. przedstawiające piramidę potrzeb A. Masłowa, czy ilustracje przedstawiające przebieg integracji europejskiej, organów UE. Pomocne okażą się też foliogramy, filmy edukacyjne przedstawione w materiałach wspomagających realizację programu, oraz programy komputerowe i informacje uzyskane z Internetu. Przydatne również będą wzory dokumentów, umów, druki, artykuły prasowe, kodeksy pracy i cywilny, a także określonych spółek, roczniki statystyczne, słowniki, encyklopedie, leksykony, wykresy, tablice edukacyjne, formularze. Praca komputera z dostępem do Internetu, środki

Materiały wspomagające prowadzenie zajęć:

Multimedialne szkolenia na płytach CD:

- Autoprezentacja,
- Gdzie i jak szukać pracy?,
- Poczucie własnej wartości,

- Przygotowanie do rozmowy kwalifikacyjnej,
- Rozmowa kwalifikacyjna,
- Jak pokonać stres?,
- Techniki szybkiego zapamiętywania, uczenia się i czytania.

i audiowizualne.

Programy, szkolenia i poradniki multimedialne (dla uczniów):

- Mowa ciała, szkolenie CD,
- Szybkie czytanie, szkolenie CD,
- Wychowanie do aktywnego udziału w życiu gospodarczym, poradnik,
- Wstępna orientacja zawodowa, program doradczy,
- Popularny test inteligencji, metoda do samobadania,
- Kwestionariusz inteligencji emocjonalnej, baterie zadań testowych,
- Absolwent: Szukam pracy, poradnik dla osób szukających pracy,
- Absolwent: Działam skutecznie, poradnik przygotowujący dla osób – przygotowujących się do wyjścia na rynek pracy i skutecznego działania na nim,
- Absolwent: Zakładam firmę – poradnik dla osób zamierzających podjąć działalność gospodarczą,
- Komputerowy planer kariery,

Materiały wspomagające kształcenie.

Czasopisma dostępne w czytelniku:

- Cogito
- Perspektywy
- Biuletyn informacyjny Wojewódzkiego Urzędu Pracy w Białymstoku

Broszury - opracowane przez Dolnośląskie Centrum Informacji Zawodowej i Doskonalenia Nauczycieli w Wałbrzychu:

- Moja przyszłość, moje decyzje- Poradnik + zeszyt ćwiczeń dla młodzieży,
- Kim będę? Poznanie siebie w aspekcie wyboru zawodu i planowania kariery.- Poradnik + zeszyt ćwiczeń dla młodzieży,
- Oczekiwania pracodawców,
- Planuję swoją przyszłość – decyzje edukacyjne,
- Planer kariery- mój wybór – moja przyszłość- Poradnik + zeszyt ćwiczeń dla młodzieży,
- Szukam pracy – korzystna autoprezentacja. Poradnik + zeszyt ćwiczeń dla młodzieży,
- Praca w Unii Europejskiej,
- Uczę się być przedsiębiorczym. Poradnik + zeszyt ćwiczeń dla młodzieży,
- Rozmowa kwalifikacyjna – tonie takie trudne,
- Europejskie drogowskazy – wybrane elementy doradztwa zawodowego w krajach UE i w Polsce. Poradnik + zeszyt ćwiczeń dla młodzieży.

4.5 Spis wykorzystanej literatury

- [1] E.Aronson, *Człowiek-istota społeczna*, Warszawa 2001.
- [2] W.Głodowski, *Bez słów. Komunikacyjne funkcje zachowań niewerbalnych*, Warszawa 1996.
- [3] M.Jursa, *Prywatyzacja i zysk*, Poznań 2002.
- [4] Komosa, *Szkolny słownik ekonomiczny*, Warszawa 2002.
- [5] D.Koptiew, M. Wantuch, H. Wójcik, *ABC przedsiębiorcy. Od pomysłu do biznesu*, Warszawa 2002.
- [6] G.Borkowska, *Zasady rachunkowości*, Warszawa 2000.
- [7] I.Heropolitańska, E. Jagodzińska-Serafin, J.Kruglak, S. Dyżewska, *Kredyty, pożyczki i gwarancje bankowe*, Warszawa 1999.
- [8] A. Majchrzycka-Guzowska, *Finanse w gospodarce rynkowej*, Warszawa 1997
- [9] D. Begg, *Ekonomia*, Warszawa 1998.
- [10] E. Chojna-Duch, *Polskie prawo finansowe. Finanse publiczne*, Warszawa 2001
- [11] *Etyka biznesu*, red. J.Dietl, W. Gacparski, Warszawa 1999.
- [12] K. Kmieciak –Baran, W. Cieślak, *Bez zgody na przemoc w szkole i w pracy*, Gdańsk 2001.
- [13] Z. Cesarz E. Stadtmuller, *Problemy polityczne współczesnego świata*, Wrocław 2000.
- [14] J.Galster, Z. Witkowski, *Kompendium wiedzy o Unii Europejskiej*, Toruń 2002
- [15] A. Tease, *Mowa ciała. Jak odczytywać myśli innych ludzi z ich gestów*, Kielce 2001.

4.6 Postulowane wyposażenie pracowni

1. Pracownia.
2. Telewizor, odtwarzacz CD/DVD.
3. Rzutnik folii.
4. Komputer przenośny.
5. Rzutnik multimedialny.
6. Ekran.
7. Internet.

5 Opis założonych osiągnięć ucznia

5.1 Formułowanie i hierarchizacja wymagań programowych

Tabela II. Formułowanie i hierarchizacja wymagań programowych (podstawowe i ponadpodstawowe).

<i>Uczeń:</i>	
<i>Wiadomości na poziom podstawowy</i>	<i>Wiadomości na poziom ponadpodstawowy</i>
DZIAŁ I. Podstawy przedsiębiorczości oraz psychologiczne aspekty jej rozwoju.	
<ul style="list-style-type: none"> - wyjaśniać pojęcie przedsiębiorczość, - wskazywać cechy osoby przedsiębiorczej, - określać własne cechy przedsiębiorcze, - wymieniać argumenty pozytywne i negatywne, za i przeciw prowadzeniu własnej firmy. 	<ul style="list-style-type: none"> - określać i analizować swoje cechy przedsiębiorcze, - analizować i ocenić możliwość kreowania własnej przedsiębiorczości, - dobierać aktywność zawodową do profilu osobowości, - analizować sposoby zmniejszenia ryzyka niepowodzenia własnej firmy.
<ul style="list-style-type: none"> - posługiwać się pojęciem osobowość człowieka, - podać cechy i typy osobowości, - wymieniać typy temperamentów i koncepcji psychologicznych człowieka. 	<ul style="list-style-type: none"> - porównywać poszczególne rodzaje cech i typów osobowości, - analizować typy temperamentów i koncepcji psychologicznych człowieka, - dokonać trafnej oceny własnej osobowości, temperamentu z możliwością wykorzystania tych cech w życiu zawodowym,
<ul style="list-style-type: none"> - wyjaśniać: konflikt, frustracja, stres, - podawać źródła stresu i skuteczne techniki antystresowe. 	<ul style="list-style-type: none"> - analizować poszczególne źródła stresu, - sklasyfikować czynniki stresogenne.
<ul style="list-style-type: none"> - podawać etapy poznawania własnej osobowości, - definiować analizę SWOT, - podawać poszczególne dane analizy. 	<ul style="list-style-type: none"> - weryfikować i pozytywnie kreować swoją osobowość, - planowanie własnych działań i ocena ich efektywności, - analizować zdolność do wyznaczania sobie celów i ich realizacji
<ul style="list-style-type: none"> - definiować pojęcie motywacja, - charakteryzować proces mechanizmu motywacyjnego, - wymieniać i scharakteryzować podstawowe narzędzia motywacji. 	<ul style="list-style-type: none"> - wyjaśniać zasady skutecznej motywacji, - dobierać odpowiednie narzędzia motywacji do określonej sytuacji.
<ul style="list-style-type: none"> - definiuje pojęcie innowacyjność, - określa cechy osób innowacyjnych w działaniu. 	<ul style="list-style-type: none"> - analizuje możliwości dokonywania trafnych wyborów zmian, - definiuje problem i poszukuje rozwiązań, potrafi dokonać wyboru najlepszych pomysłów i konsekwentnie je realizować.
<ul style="list-style-type: none"> - podawać podział potrzeb człowieka wg. A. Masłowa, - wymieniać potrzeby wyższego i niższego rzędu, - podawać motywy aktywności człowieka. 	<ul style="list-style-type: none"> - analizować potrzeby niższego i wyższego rzędu, - analizować motywy w pracy zawodowej oraz działalności gospodarczej,

<ul style="list-style-type: none"> - interpretować struktury grup społecznych, - wymieniać grupy i podawać ich klasyfikację, - wskazywać rodzaje grup społecznych.	<ul style="list-style-type: none"> - podawać przykłady znanych z życia grup społecznych, - wykazać się znajomością cech dobrej grupy
<ul style="list-style-type: none"> - definiować pojęcie inicjatywność, - podawać pojęcia osoby kreatywnej, asertywnej, - wymieniać cechy lidera oraz zasady kierowania grupą	<ul style="list-style-type: none"> - posługiwać się pojęciami inicjatywność, asertywność, kreatywność, - dokonywać prawidłowego wyboru zachowania inicjatywnego, asertywnego i kreatywnego, - analizować cechy lidera
<ul style="list-style-type: none"> - podawać schemat komunikacji, - podawać zasady prowadzenia dyskusji i debaty, - definiować pojęcie debata, dyskusja,	<ul style="list-style-type: none"> - przytaczać cechy dobrego wystąpienia, - analizować elementy komunikacji interpersonalnej, - omówić wysłuchaną debatę, wskazać jej pozytywne i negatywne cechy.
<ul style="list-style-type: none"> - definiować zasady komunikacji werbalnej i niewerbalnej, - rozpoznawać emocje na podstawie mimiki, gestykulacji, postawy ciała, - wymieniać zasady skutecznego porozumiewania, - wymieniać techniki aktywnego słuchania i przekazywania informacji.	<ul style="list-style-type: none"> - identyfikować poszczególne zasady komunikacji werbalnej i niewerbalnej, - przeciwdziałać barierom komunikacyjnym w określonych sytuacjach,
<ul style="list-style-type: none"> - przygotować się do prezentacji, - kierować czasem prezentacji i dobrać odpowiednie zachowanie w trakcie prezentacji, - wskazać popełnione błędy.	<ul style="list-style-type: none"> - przygotować prezentację wizualną, - odpowiednio pracować głosem w trakcie prezentacji, - odpowiedzieć w prawidłowy sposób na pytania zadawane po wygłoszeniu prezentacji
<ul style="list-style-type: none"> - podawać przyczyny powstawania konfliktów, - podawać rodzaje konfliktów, - definiować negocjacje, mediacje, arbitraż czyli sąd rozjemczy.	<ul style="list-style-type: none"> - sklasyfikować przyczyny konfliktów, - przeciwdziałać czynnikom konfliktowym, - stworzyć warunki sprzyjające dobrej negocjacji, - analizować możliwości korzystania z pomocy arbitra.
DZIAŁII Podstawy gospodarki rynkowej	
<ul style="list-style-type: none"> - definiować pojęcie gospodarki, - klasyfikować system ekonomiczny, - posługiwać się pojęciem konsumenta, producenta, - opisać podmioty rynku i ich rolę w gospodarce, - wyjaśniać rolę producenta i konsumenta.	<ul style="list-style-type: none"> - scharakteryzować zasoby występujące w gospodarce, - scharakteryzować proces okrężnego obiegu dochodów.
<ul style="list-style-type: none"> - definiować rynek, - sklasyfikować poszczególne rynki wg. przyjętego kryterium, - definiować alokacja dóbr, transakcja, konkurencja.	<ul style="list-style-type: none"> - rozróżniać poszczególne rynki, - mówić kwestię wykorzystania zasobów i alokacji dóbr w gospodarce rynkowej, - podawać cechy „zdrowej” konkurencji
<ul style="list-style-type: none"> - podawać pojęcie popyt i prawo popytu, - podawać pojęcie podaży i prawo podaży, - wyjaśnić rolę równowagi rynkowej,	<ul style="list-style-type: none"> - rysować krzywe popytu i podaży, - analizuje regulatory rynku i równowagę rynkową, - scharakteryzować równowagę pomiędzy popytem i podażą
<ul style="list-style-type: none"> - podawać mechanizm funkcjonowania gospodarki rynkowej, - wymieniać cechy wolnej przedsiębiorczości - definiować konkurencję i system cen.	<ul style="list-style-type: none"> - analizuje cechy wolnej przedsiębiorczości, konkurencji i systemu cen, - przygotować analizę cen wybranego produktu.
<ul style="list-style-type: none"> - podaje przykłady oddziaływania ekonomicznego na gospodarce, - podawać normy etyczne stosowane na rynku, - definiować nieuczciwą reklamę i dumping.	<ul style="list-style-type: none"> - analizuje bodźce ekonomiczne wpływające na zachowanie przedsiębiorców, - analizuje na przykładach różne zachowania etyczne i nie etyczne, - wymieniać i scharakteryzować przykłady nieuczciwej reklamy i dumpingu.

<ul style="list-style-type: none"> - opisać funkcje państwa, - wymieniać instytucje państwowe,	<ul style="list-style-type: none"> - wymieniać narzędzia za pomocą których państwo wpływa na życie gospodarcze, - analizować wady i zalety interwencjonizmu państwa
<ul style="list-style-type: none"> - posługuje się pojęciem: PKB, PNB, koniunktura, recesja, stagnacja, - charakteryzować zjawisko rozwoju gospodarczego, - opisać tempo wzrostu gospodarczego w kraju.	<ul style="list-style-type: none"> - wyjaśnić różnice pomiędzy poszczególnymi miernikami wzrostu gospodarczego, - analizować cykl koniunkturalny i przyczyny zmian cyklu koniunkturalnego w Polsce i na świecie, - analizować dane statystyczne.
<ul style="list-style-type: none"> - wybierać z tekstów najważniejsze informacje dotyczące kryzysu, - analizować poszczególne dane prasowe.	<ul style="list-style-type: none"> - wykazać się zdolnością pracy na komputerze i wyszukiwaniem danych, - komentować obecną sytuację gospodarczą w kraju i na świecie,
<ul style="list-style-type: none"> - definiować pojęcie inflacji i deflacji, - podawać przyczyny inflacji, - odróżniać inflację kosztową i popytową, - charakteryzować pojęcie hiperinflacji, inflacja galopująca, krocząca i pełzająca, - obliczyć wskaźnik inflacji,	<ul style="list-style-type: none"> - analizować sposoby walki z inflacją, - przedstawiać skutki inflacji dla gospodarki narodowej, - wyjaśniać monetarny charakter inflacji.
<ul style="list-style-type: none"> - podawać rolę pieniądza w gospodarce, - podawać formy pieniądza, - wymieniać rodzaje pieniądza gotówkowego i bezgotówkowego.	<ul style="list-style-type: none"> - podać i scharakteryzować motywy popytu na pieniądź, - opisać rolę rezerw obowiązkowych, - analizować narzędzia polityki monetarnej
<ul style="list-style-type: none"> - podawać zadania budżetu domowego, - podawać źródła dochodów w gospodarstwie domowym, - określać wydatki i dochody w różnych okresach.	<ul style="list-style-type: none"> - wskazać sposoby racjonalnego gospodarowania środkami finansowymi przez gospodarstwo domowe, - zidentyfikować ryzyka związane z wpadnięciem w spiralę zadłużenia.
DZIAŁ III Przedsiębiorstwo w gospodarce rynkowej.	
<ul style="list-style-type: none"> - podawać klasyfikację przedsiębiorstw, - definiować działalność gospodarczą.	<ul style="list-style-type: none"> - analizować różne podziały i klasyfikować przedsiębiorstwa, - podawać kryteria podziału przedsiębiorstw
<ul style="list-style-type: none"> - wymieniać formy organizacyjno prawne przedsiębiorstw, - definiować osobę fizyczną i prawną.	<ul style="list-style-type: none"> - analizować poszczególne formy przedsiębiorstw wg sektora własności.
<ul style="list-style-type: none"> - wymieniać rodzaje spółek, - podawać podstawowe podziały spółek, - podawać najważniejsze informacje dotyczące spółek handlowych.	<ul style="list-style-type: none"> - porównywać poszczególne spółki pod względem różnych cech, - potrafić wymienić przykłady spółek występujących na rynku lokalnym i regionalnym, analizować firmy.
<ul style="list-style-type: none"> - definiować pojęcie spółdzielni, - charakteryzować zasady funkcjonowania spółdzielni i prawa spółdzielcze, - wymieniać podstawowe przedsiębiorstwa państwowe i zasady ich funkcjonowania.	<ul style="list-style-type: none"> - analizować poszczególne spółdzielnie, - porównywać zasady funkcjonowania przedsiębiorstwa państwowego i spółdzielni,
<ul style="list-style-type: none"> - wymieniać źródła kapitału, - podawać klasyfikację poszczególnych rodzajów kapitału, - wymieniać kapitał własny i obcy.	<ul style="list-style-type: none"> - określać przydatność poszczególnych rodzajów finansowania pod kontem skali i rodzaju działalności, - scharakteryzować wady i zalety różnych form finansowania działalności gospodarczej.
<ul style="list-style-type: none"> - wymieniać rodzaje zasobów majątku przedsiębiorstwa, - podawać elementy wchodzące w skład majątku trwałego i obrotowego.	<ul style="list-style-type: none"> - Porównać wartości niematerialne i prawne, kapitały własne i obce,
<ul style="list-style-type: none"> - wymieniać instytucje do których należy się zgłosić, oraz podaje dokumenty jakie należy	<ul style="list-style-type: none"> - wypełniać podstawowe druki dokumentów, - wybrać działalność, która ma szansę na sukces

wypełnić, - analizować podstawowe przepisy dotyczących rejestracji firmy,	
- podać celowość tworzenia biznes planu, - wymieniać główne zasady sporządzania biznesplanu, - wyjaśniać pojęcie modelu biznesowego	- podawać zasady budowy biznesplanu, - wymieniać źródła informacji potrzebnych do stworzenia biznesplanu,
- przygotować się do publicznej prezentacji swojej firmy, - dobrać odpowiednie zachowanie podczas prezentacji, - wskazać ewentualne zalety i wady pomysłu.	- przedstawić prezentację swojego pomysłu, - odpowiadać na zadawane pytania, - dokonać samooceny swojego pomysłu ze wskazaniem wyraźnej potrzeby tego rodzaju działalności (analiza rynku lokalnego), - zanalizować i ocenić ryzyko podejmowania tej działalności.
- definiować poszczególne rodzaje rozliczeń, - podawać rodzaje rozliczeń gotówkowych, - podawać rodzaje rozliczeń bezgotówkowych,	- porównywać poszczególne rodzaje rozliczeń, - wskazywać najpopularniejsze formy rozliczeń finansowych, - wypełniać druki wpłat, polecenia przelewu, czeku rozrachunkowego, zdobyć w banku odpowiedni formularz,
- definiować pojęcie kosztów i przychodów, - podawać pojęcie rachunku zysku i strat, - podawać przykłady kosztów stałych i zmiennych.	- podawać koszty potrzebne do rozpoczęcia działalności w swojej specjalizacji, zawodzie, - analizować wynik finansowy wybranego przedsiębiorstwa, - analizować możliwości przychodów w swoim zawodzie,
- wymieniać rodzaje struktur państwowych, - charakteryzować rodzaje konkurencji, - podaje zasady funkcjonowania kartelu.	- analizować poszczególne rodzaje konkurencji, - wybierać najlepsze formy konkurencji na rynku, - podać przykłady konkurencji zakładów o podobnych produktach,
- podawać zasady polityki antymonopolowej, - wymieniać rodzaje praktyk monopolistycznych i ich oddziaływania na rynek.	- analizować warunki konkurencji monopolistycznej, - porównuje aspekty prawne polityki antymonopolowej.
DZIAŁ IV. Instytucje gospodarki rynkowej	
- podawać rodzaje banków, - wymieniać zasady działania banków, - przedstawiać rolę NBP jako banku centralnego, - wymieniać zadania polityki pieniężnej.	- analizować zadania instytucji odpowiadającej za stabilność systemu finansowego, - analizować rolę RPP w systemie finansowym, - omówić kwestię niezależności banku centralnego.
- wymieniać rodzaje usług bankowych, - wymieniać rodzaje lokat oferowanych przez banki ze względu na czas ich zakładania, - podawać podstawowe zadania banku dotyczące obsługi konta osobistego	- analiza usług różnych banków, - analizować taryfy opłat za operacje w różnych bankach, - wybierać najkorzystniejsze oferty kredytowe na rynku. - wypełniać druk założenia konta osobistego ROR w wybranym banku
- podawać rodzaje kredytów, - wymieniać zasady przyznawania kredytu, oraz formy zabezpieczeń, - wymieniać cele zabezpieczeń hipotecznych.	- analizować ofert kredytowych w różnych bankach, - wypełniać przykładowy druk umowy kredytowej, jako kredytobiorca i poręczyciel, - znać odpowiedzialność kredytobiorcy i poręczyciela.
- zdefiniować podstawowe instrumenty rynku kapitałowego: akcje i obligacje, - opisać rolę Giełdy Papierów Wartościowych, - podać możliwości inwestycji na giełdzie, - objaśniać zjawisko hossy i bessy,	- wyjaśniać na czym polega ryzyko inwestycji na rynku kapitałowym, - scharakteryzować opcje i kontrakty terminowe, - wymieniać wskaźniki GPW.
- podawać pojęcie papierów wartościowych, - wymieniać poznane papiery wartościowe,	- analizować zasady obrotu papierami wartościowymi,

<ul style="list-style-type: none"> - scharakteryzować akcje zwykłe i uprzywilejowane	<ul style="list-style-type: none"> - analizować notowania giełdowe, - podawać instytucje emitujące akcje i obligacje skarbowe, podać cel ich emisji.
<ul style="list-style-type: none"> - posługiwać się pojęciami: oszczędności, kapitał, lokata, akcja, dywidenda, obligacja, lokata rzeczowa, - scharakteryzować ryzyko różnych form lokowania własnych oszczędności.	<ul style="list-style-type: none"> - przedstawić wady i zalety różnych form oszczędzania w przypadku wzrostu, bądź spadku inflacji, - scharakteryzować cechy dobrej lokaty, - wykazać zalety lokowania pieniędzy, a nie gromadzenia ich w domu, - wskazać najbardziej efektywne formy lokowania pieniędzy.
<ul style="list-style-type: none"> - wyjaśniać pojęcie ubezpieczenia, - wymieniać poznane ubezpieczenia, - podawać rodzaje ubezpieczeń, - podawać konieczność istnienia ubezpieczeń i rolę Zakładu Ubezpieczeń społecznych - analizować poszczególne rodzaje ubezpieczeń społecznych.	<ul style="list-style-type: none"> - analizować celowość ubezpieczeń, - wyjaśniać różnice pomiędzy różnymi modelami ubezpieczeń, - opisać rolę trzeciego filaru ubezpieczeń, - wskazać alternatywne możliwości zabezpieczenia przyszłości, - ocenić wpływ zmian demograficznych na przyszłą emeryturę.
<ul style="list-style-type: none"> - wymieniać ubezpieczenia dobrowolne, - podawać zasady wykupienia polisy, - podawać zasady pracowniczych programów emerytalnych.	<ul style="list-style-type: none"> - porównać różne rodzaje dobrowolnych ubezpieczeń, - analizować różne polisy, - wskazywać zalety i wady ubezpieczeń dodatkowych.
DZIAŁ V. Państwo w gospodarce rynkowej	
<ul style="list-style-type: none"> - podawać pojęcie państwo, - definiować funkcję zewnętrzną i wewnętrzną państwa, - podawać przykłady dóbr publicznych, - charakteryzować poszczególne funkcje państwa.	<ul style="list-style-type: none"> - porównywać zmiany roli państwa z historii i teraźniejszości, - analizować wady i zalety poszczególnych funkcji państwa w odniesieniu do obecnej sytuacji,
<ul style="list-style-type: none"> - podawać wpływ inwestycji i dotacji państwowych, - definiować źródła dochodów państwa, - podawać przykłady inwestycji państwowych,	<ul style="list-style-type: none"> - analizować wpływ inwestycji i dotacji państwowych na gospodarkę, - ocenić skuteczność wybranych form interwencjonizmu państwowego, - analizować protekcjonizm jako ochronę rynku krajowego przed konkurencją zagraniczną.
<ul style="list-style-type: none"> - charakteryzować sejm, - charakteryzować senat, - podawać zadania prezydenta, premiera i rady ministrów, - wyjaśniać zasadę wolnych wyborów.	<ul style="list-style-type: none"> - analizować zadania poszczególnych osób w rządzie, - podawać zasady głosowania w sejmie i senacie, oraz przyjmowanie ustaw.
<ul style="list-style-type: none"> - podawać pojęcie budżet państwa, - charakteryzować poszczególne funkcje, - wymieniać zasady polityki budżetowej, - definiować pojęcie podatku.	<ul style="list-style-type: none"> - porównywać różne funkcje państwa, - wskazywać zasady planowania i sporządzania, oraz zatwierdzania budżetu państwa,
<ul style="list-style-type: none"> - wymieniać źródła dochodu budżetu państwa, - scharakteryzować typy podatków, - podawać różnice między progresywną a liniową skalą podatkową, - wskazać zadania finansowane przez budżet, - objaśniać pojęcie deficytu budżetowego i długu publicznego.	<ul style="list-style-type: none"> - wyjaśniać różnice między poszczególnymi rodzajami podatków, - wskazać źródła finansowania deficytu budżetowego, - analizować powstanie długu publicznego.
<ul style="list-style-type: none"> - omawiać budżet jednostek samorządowych, - wymieniać przykłady mienia komunalnego, - wskazywać najważniejsze wydatki gmin	<ul style="list-style-type: none"> - analizować przykładowy budżet gminy, - skorzystać ze strony internetowej BIP, dotyczące własnej gminy i jej wydatków,
<ul style="list-style-type: none"> - podawać zasady opodatkowania, - podawać stawki podatkowe VAT, - wyjaśniać zasady rozliczeń finansowych osób fizycznych i przedsiębiorstw	<ul style="list-style-type: none"> - analizować i przetwarzać dane liczbowe do wypełnienia deklaracji podatkowej,

DZIAŁ VI. Osoba przedsiębiorcza w gospodarce rynkowej i na rynku pracy.	
<ul style="list-style-type: none"> - podawać korzyści i zagrożenia płynące z reklamy, - analizować strategie reklamowe przedsiębiorstw.	<ul style="list-style-type: none"> - dokonać analizy występujących reklam, - ocenić jej wpływ na przeciętnego Polaka,
<ul style="list-style-type: none"> - planować reklamę własnej firmy, - wymyślać reklamę własnej firmy, - przygotować prezentację i omawiać proces jej powstania.	<ul style="list-style-type: none"> - przygotować reklamę w formie prezentacji multimedialnej, - odpowiadać na pytania widowni.
<ul style="list-style-type: none"> - definiować pojęcie konsument, - wymieniać i określać podstawowe prawa konsumenta, - przedstawiać zadania poszczególnych instytucji chroniących praw konsumenta.	<ul style="list-style-type: none"> - porównać czas gwarancji udzielanej na różne artykuły, - weryfikować dane wynikające z gwarancji ostatnio zakupionego produktu i wynikające z niej prawa, a także ograniczenia.
<ul style="list-style-type: none"> - wyjaśniać pojęcie praca, - wyjaśniać pojęcie kodeks pracy, - wymieniać podstawowe zadania prawa pracy, znać obowiązki pracodawcy i pracownika, omawiać cechy dobrego pracownika w swoim zawodzie.	<ul style="list-style-type: none"> - analizować wybrane przepisy dotyczące pracownika i pracodawcy, - przedstawiać podstawowe zadania PIP, - stosować się do przepisów bezpieczeństwa i higieny pracy.
<ul style="list-style-type: none"> - wymieniać rodzaje umów regulujących zatrudnienie, - podawać zasady zawierania umów, - wskazywać zalety umowy na czas nieokreślony,	<ul style="list-style-type: none"> - analizować poszczególne umowy i ich korzyści dla pracownika, - porównywać poszczególne umowy korzystając z różnych wzorów umów, - charakteryzować samozatrudnienie jako nowa forma wykonywania pracy.
<ul style="list-style-type: none"> - definiować pojęcie kodeks cywilny, umowa cywilnoprawna, - porównać umowę o dzieło i zlecenie, - podawać zasady zawierania umowy o dzieło i umowy zlecenie.	<ul style="list-style-type: none"> - analizować porównawczo różne formy zatrudnienia, - dokonać wyboru najlepszej formy zatrudnienia z punktu widzenia swojego zawodu.
<ul style="list-style-type: none"> - definiować pojęcie rynku pracy, - posługiwać się pojęciem podaż pracy, popyt na pracę, bezrobocie.	<ul style="list-style-type: none"> - wyjaśniać zależność ilości zakładów produkcyjnych i firm a podażą na rynku pracy w najbliższym otoczeniu, - wykazać się znajomością danych o bezrobociu z PUP w regionie, - scharakteryzować bezrobocie w Polsce.
<ul style="list-style-type: none"> - definiować pojęcie związków zawodowych, - podawać zadania związków zawodowych, - wymieniać cele protestów i strajków.	<ul style="list-style-type: none"> - wyjaśniać wpływ związków zawodowych na rynek pracy, - wyjaśniać na czym polega specyfika rynku pracy.
<ul style="list-style-type: none"> - podawać poznane instytucje wspierające zatrudnienie, - wyjaśniać dlaczego warto skorzystać z ofert doradców, - omawiać zadania urzędu pracy, - analizować aktywne metody poszukiwania pracy.	<ul style="list-style-type: none"> - porównywać biura pośredniczące w poszukiwaniu pracy, - przygotować własną ofertę pracy do wielu zakładów, - przeprowadzać analizę różnych ofert pracy z różnych źródeł,
<ul style="list-style-type: none"> - podawać zasady napisania podania o przyjęcie do pracy, - wymieniać najważniejsze elementy CV, - napisać podanie i CV, - wykazać się umiejętnością sporządzania dokumentów związanych z poszukiwaniem pracy.	<ul style="list-style-type: none"> - wykonać wszystkie dokumenty rekrutacyjne na komputerze, - podawać zasady przygotowania się do rozmowy kwalifikacyjnej, - wystąpić w roli pracownika starającego się o pracę i pracodawcy w trakcie symulacji rozmowy o pracę, - opracować dokumenty do konkretnego ogłoszenia.

<ul style="list-style-type: none"> - definiować pojęcie wynagrodzenia i okresu rozliczeniowego, - podawać liczbę przysługujących przerw w pracy, - charakteryzować dobę pracowniczą i dni wolne od pracy.	<ul style="list-style-type: none"> - ustalić liczbę przerw w pracy wliczonych do czasu pracy, - charakteryzować warunki pracy i wynagrodzenia w niedziele i święta oraz w porze nocnej, - obliczyć wartość przyszłych dochodów brutto i netto,
<ul style="list-style-type: none"> - podawać pojęcie urlopu, - podawać zasady udzielania urlopu wypoczynkowego, - podawać czas przysługującego urlopu macierzyńskiego, - charakteryzować zasady udzielania urlopu bezpłatnego.	<ul style="list-style-type: none"> - określać prawa do nabycia urlopu wypoczynkowego i określić czas przysługującego urlopu, - podawać warunki odwołania z urlopu,
<ul style="list-style-type: none"> - scharakteryzować metody rozwiązania umowy o pracę: na mocy porozumienia stron, z okresem wypowiedzenia i bez okresu wypowiedzenia, - podawać czas wypowiedzenia w zależności od okresu zatrudnienia,	<ul style="list-style-type: none"> - charakteryzować dokument świadectwa pracy i celowość jego wydania.
<ul style="list-style-type: none"> - definiować pojęcie etyki biznesu, - wymieniać rodzaje zachowań etycznych i nieetycznych w biznesie, - wymieniać wady korupcji w biznesie	<ul style="list-style-type: none"> - analizować zasady kreatywnej księgowości, - podawać przykłady z życia nieodpowiedniej odpowiedzialności społecznej za swoje czyny,
<ul style="list-style-type: none"> - podawać przykłady mobbingu i lobbingu, - nazywać odpowiednio zachowania nieetyczne, - wymieniać zadania biur antykorupcyjnych.	<ul style="list-style-type: none"> - charakteryzować przyczyny mobbingu w miejscu pracy, oraz zasady przeciwdziałania mobbingowi, - wyjaśniać dlaczego w biznesie występuje nieetyczne zachowanie,
DZIAŁ VII. Współpraca i integracja Polski ze światem.	
<ul style="list-style-type: none"> - definiować pojęcie powiązań gospodarczych, - podawać definicję eksportu i importu, - omawiać swobodę przepływu kapitału.	<ul style="list-style-type: none"> - charakteryzować transfer technologiczny programów badawczych oraz zakupu licencji, i praw do produkcji określonych towarów, - charakteryzować migrację zarobkową Polaków do innych krajów, - posługiwać się Rocznikiem Statystycznym,
<ul style="list-style-type: none"> - charakteryzować globalizację gospodarki i jej przyczyny, - wymieniać międzynarodowe organizacje do których należy Polska, - opisać obszary działalności Światowej Organizacji Handlu (WTO), Banku Światowego, Międzynarodowego Funduszu Walutowego, Międzynarodowy Bank Odbudowy i Rozwoju, Europejski Bank Odbudowy i Rozwoju	<ul style="list-style-type: none"> - zaprezentować pozytywne efekty globalizacji na przykładzie Polski, - wskazać negatywne efekty globalizacji na przykładzie Polski,
<ul style="list-style-type: none"> - przedstawiać krótko historię integracji europejskiej, - podawać najważniejsze organy UE, i ich zadania: Rada Unii Europejskiej, Komisja Europejska, Parlament Europejski, Europejski Trybunał Sprawiedliwości, Sąd Pierwszej Instancji, Trybunał Obrachunkowy	<ul style="list-style-type: none"> - omawiać zadania poszczególnych organów UE, - wyjaśniać znaczenie kryteriów przystąpienia do strefy euro.
<ul style="list-style-type: none"> - podawać zadania funduszy strukturalnych UE, - podawać zadania EFS, EFRR,	<ul style="list-style-type: none"> - podawać przykłady pomocy oferowanej przedsiębiorcom w Polsce, finansowanej ze środków UE, - podawać przykłady korzyści wynikające z korzystania z funduszy UE na podstawie codziennych doświadczeń.
<ul style="list-style-type: none"> - wymieniać podstawowe problemy współczesnego świata w oparciu o konkretne	<ul style="list-style-type: none"> - analizować artykuły prasowe na temat problemów ekonomicznych krajów Trzeciego Świata,

<p>przykłady, - podawać zadania ONZ i szanse przewyciężenia problemów ekonomicznych.</p>	<p>- zaszczepiać współczucie dla innych potrzebujących pomocy,</p>
<p>- objaśniać problemy demograficzne współczesnego świata i Polski, - przeprowadzać analizę danych statystycznych dotyczących liczby mieszkańców w Polsce i na świecie.</p>	<p>- kalkulować ilość osób pracujących i osób pobierających renty i emerytury na podstawie danych GUS, - korzystać z różnych możliwości i środków pomocy potrzebującym.</p>

5.2 Główne narzędzia kontroli

Uczeń oceniany jest na lekcjach podstaw przedsiębiorczości systematycznie w ciągu całego okresu nauczania za pomocą różnorodnych narzędzi pomiaru dydaktycznego np. testy jednokrotnego i wielokrotnego wyboru, zadania z luką, zadania „prawda czy fałsz”.

Na przykład:

Po realizacji działu I - Podstawy przedsiębiorczości oraz psychologiczne aspekty jej rozwoju; - można zastosować samoocenę ucznia i ocenę opisową sporządzoną przez nauczyciela po przygotowaniu przez ucznia prezentacji,

Po realizacji działu II - Podstawy gospodarki rynkowej; - przeprowadzenie testu z wykorzystaniem zadań z luką, co pomoże sprawdzić, poznane terminy, zrozumienie treści, umiejętność stosowania wiedzy w sytuacjach typowych i nietypowych,

Po realizacji działu III – Przedsiębiorstwo w gospodarce rynkowej; - test jednokrotnego lub wielokrotnego wyboru lub pytania otwarte.

Po realizacji działu IV – Instytucje gospodarki rynkowej; - test lub pytania otwarte.

Po realizacji działu V – Państwo w gospodarce rynkowej; - test lub zadania „prawda czy fałsz”.

Po realizacji działu VI - Osoba przedsiębiorcza w gospodarce rynkowej i na rynku pracy; - ocenić ucznia na podstawie np. teczki dowodów w której znajdzie się: podanie o pracę, CV, list motywacyjny, przygotowanych dokumentów związanych z przygotowaniem prezentacji własnej reklamy.

Po realizacji działu VII - Współpraca i integracja Polski ze światem.- test lub pytania otwarte.

1. Przedmiotem kontroli i oceny ucznia są:

- wiadomości i umiejętności oraz gotowość ich zaprezentowania,
- różne przejawy aktywności intelektualnej, w tym rozumienie tekstów instrukcji, uczestniczenie w dyskusjach, praca indywidualna i zespołowa, sprawne wykonywanie ćwiczeń praktycznych i innych powierzonych zadań oraz opracowanie i realizacja projektów,
- umiejętność gromadzenia i selekcji informacji z różnych źródeł, w tym z Internetu i programów komputerowych,
- umiejętności komunikacyjne (w mowie i w piśmie), w tym z wykorzystaniem technologii informacyjnych.

2. Oceny bieżące, według skali obowiązującej w WZO, uczeń otrzymuje za:

- wypowiedzi ustne – na określony temat, referaty, udział w dyskusjach, prezentacje,
- sprawdziany różnego rodzaju (np. testy, sprawdziany umiejętności praktycznych),
- prace domowe (pisemne i ustne, foldery, plakaty, plansze itp.),

- systematyczne prowadzenie zeszytu przedmiotowego,
  - aktywny udział i zaangażowanie na lekcji,
  - aktywny udział w zajęciach, w tym również pozalekcyjnych (konkursach, sesje popularno-naukowe, projekty),
3. Ocenę semestralną i roczną wystawia się na podstawie ocen cząstkowych, zgodnie z procedurą obowiązującą w WZO.
  4. Szczegółowe wymagania na poszczególne oceny określają Przedmiotowe Zasady Oceniania.
  5. Ocena zgodnie z ustalonymi przepisami ustalona jest następująco:
    - 5 – celujący (cel).
    - 5 – bardzo dobry (bdb.)
    - 4 – dobry (db.).
    - 3 – dostateczny (dst.).
    - 1 – dopuszczający (dop.)
    - 1 – niedostateczny (ndst.)
- oceny z prac klasowych będą wpisywane czerwonym kolorem w dzienniku zajęć,
  - kartkówki z trzech ostatnich lekcji mogą odbywać się bez zapowiedzi,
  - uczeń nieobecny na pracy klasowej pisze sprawdzian w terminie ustalonym przez nauczyciela,
  - uczeń zobowiązany jest do prowadzenia zeszytu przedmiotowego, który może być sprawdzony i oceniony przez nauczyciela,
  - ocena śródroczna jest oceną za całą pracę w semestrze, jeżeli jest niedostateczna uczeń jest zobowiązany poprawić ją w terminie wyznaczonym przez nauczyciela,
  - ocena niedostateczna na koniec roku może być poprawiona w wyniku egzaminu poprawkowego.

Kryteria oceniania na poszczególne oceny.

Ocenę celujący –otrzymuje uczeń:

- posiada wiedzę znacznie wykraczającą poza podstawę programową,
- wykazywać szczególne zainteresowania przedmiotem oraz literaturą popularnonaukową i specjalistyczną zgodną z omawianą z omawianą na zajęciach tematyką,
- uczestniczyć w konkursach właściwych dla przedmiotu i uzyskiwać wyróżniające wyniki,
- podejmować zadania indywidualne i zespołowe dodatkowe, znacznie wykraczać poza podstawę programową,
- wypełnia wymagania takie jak na ocenę bardzo dobry i ponadto.

Ocenę bardzo dobry – otrzymuje uczeń , który:

- posiada zasób wiedzy i umiejętności określony programem nauczania,
- mieć bogate wiadomości na poziomie ponadpodstawowym,
- umieć samodzielnie poszukiwać informacji w różnych źródłach oraz je selekcjonować,
- właściwie interpretować nowe sytuacje i zjawiska, rozwiązywać problemy,
- umieć oceniać otaczającą rzeczywistość społeczno-polityczną zgodnie z przyjętymi kryteriami wartości,

- kierować się dobrem ogółu przy podejmowaniu decyzji, negocjować stanowisko, osiągać kompromis,
- uczestniczyć w konkursach właściwych dla przedmiotu i uzyskiwać dobre wyniki na poziomie szkolnym,
- wypełnia wymagania takie jak na ocenę dobry i ponadto.

Ocenę dobry – otrzymuje uczeń, który:

- opanował większość zagadnień zawartych w programie,
- rozumie polecenia i instrukcje, znać omawianą na zajęciach problematykę i w sposób logiczny ją prezentować,
- rozumieć omawiane treści, uogólniać i formułować wnioski,
- zajmować stanowisko w kwestiach spornych i bronić swoich poglądów na forum klasy,
- aktywnie uczestniczyć w zajęciach lekcyjnych, poprawnie i sprawnie wykonywać ćwiczenia i zadania,
- wykorzystywać zdobytą wiedzę w praktyce, wykazywać zainteresowanie problematyką omawianą na zajęciach,
- systematycznie i starannie prowadzić zeszyt przedmiotowy.
- wypełnia wymagania takie jak na ocenę dostateczny i ponadto.

Ocenę dostateczny – otrzymuje uczeń, który:

- opanował główne zagadnienia zawarte w programie,
- rozumie polecenia i instrukcje, oraz zagadnienia omawiane na zajęciach,
- dokonywać selekcji i porównania poznanych zjawisk,
- samodzielnie i poprawnie wykonywać proste ćwiczenia i zadania,
- umieć wykorzystać zdobytą wiedzę w praktyce, w sytuacjach typowych,
- uczestniczyć w pracach i zadaniach zespołowych,
- systematycznie prowadzić zeszyt przedmiotowy,
- wypełnia wymagania takie jak na ocenę i ponadto,
- wypełnia wymagania takie jak na ocenę dopuszczający i ponadto.

Ocenę dopuszczający – otrzymuje uczeń, który:

- opanował tylko wybrane zagadnienia zawarte w programie,
- z pomocą nauczyciela rozumieć i wykonywać polecenia,
- zapamiętać wiadomości konieczne do elementarnej orientacji w treściach danego działu tematycznego i umieć je odtwarzać z pomocą nauczyciela,
- z pomocą nauczyciela poprawnie nazywać i klasyfikować poszczególne pojęcia, zjawiska, procesy, dokumenty, postacie życia publicznego,

Ocenę niedostateczną – otrzymuje uczeń, który:

- ma drastyczne braki w wiadomościach i umiejętnościach programowych,
- nie potrafi wyjaśnić prostych zjawisk,
- wykazuje niechęć do zdobywania wiedzy,
- opuszcza zajęcia, nie prowadzi zeszytu
- nie rokuje na przyszłość poprawić swoich zaległości i motywacji do nauki.

6 Procedury ewaluacji programu nauczania

Celem ewaluacji jest określenie czynności, które będą optymalizowały i doskonaliły proces kształcenia, likwidowały wykryte sprzeczności, różnice pomiędzy poziomem umiejętności założonych, wynikających z zaplanowanych celów kształcenia, a poziomem umiejętności rzeczywiście ukształtowanych. Diagnoza dotyczy jakości kształcenia.

W wyniku ewaluacji powinny być podjęte decyzje, dotyczące zmiany jakościowej lub ilościowej czynników wpływających na poziom efektywności kształcenia, będących w bezpośredniej gestii nauczyciela.

Sprawdzanie i ocenianie osiągnięć uczniów jest częścią procesu ewaluacji, polegającego na kontroli czynności dydaktycznych, sprawdzaniu ich rezultatów, wystawianiu adekwatnych ocen oraz modyfikowaniu przyjętych strategii dydaktycznych w oparciu o wnioski wynikające z kontroli. Ma na celu poszukiwanie odpowiedzi na pytanie, czy skutki organizowanego procesu kształcenia są zgodne z zaplanowanymi celami.

Celom tym służy:

- wstępna kontrola osiągnięć uczniów, mająca na celu zbadanie zainteresowań i predyspozycji do uczenia się przedsiębiorczości,
- przeprowadzanie bieżącej kontroli osiągnięć uczniów poprzez systematyczne sprawdzanie stopnia opanowanej wiedzy i umiejętności. Kontrola ta pozwoli szybko uchwycić występujące trudności i podjąć próby ich przezwyciężenia, określić sukcesy i wyjątkowe uzdolnienia uczniów. Należy zwrócić szczególną uwagę na wspieranie rozwoju uzdolnień i osiągnięć uczniów,
- ocenianie wiadomości i umiejętności proponuje się sprawdzać na podstawie udziału w dyskusjach, wykonywanych projektów, wykonanych ćwiczeń, obserwacji pracy uczniów,
- przeprowadzenie oceniania sumującego poprzez kontrolę osiągnięć związanych z większymi partiami materiału, działu, semestru, roku,
- utworzenie zestawu osiągnięć uczniów połączonego z kryteriami ocen.

Przykładowa ankieta samooceny kompetencji przedsiębiorczości ucznia.

Oceń swoją wiedzę i umiejętności – zanacz „x” na skali ocen

Lp.	Wyszczególnienie	Skala ocen (od 1 do 5).				
		1	2	3	4	5
1.	Potrafię prowadzić mediacje.					
2.	Potrafię przedstawić argumenty podjętej decyzji.					
3.	Potrafię analizować informacje					
4.	Potrafię sformułować wnioski.					
5.	Potrafię współdziałać w zespole.					
6.	Potrafię przygotować materiały do prezentacji tematu.					
7.	Potrafię dostrzec współzależności pomiędzy zleceniami.					

Przykładowa ankieta ewaluacji zajęć lekcyjnych.
Oceń przeprowadzone zajęcia – zanacz „x” na skali ocen

Kryterium	Skala punktów			
	0	1	2	3
Czy zajęcia były interesujące?				
Czy zrozumiałeś cele zajęć?				
Czy zrozumiałeś przedstawiane treści?				
Czy przekazane treści będą przydatne w życiu zawodowym?				
Czy w przyszłości chciałbyś, żeby lekcje były prowadzone z wykorzystaniem tej metody?				

Wszystkie działania ewaluacyjne mają prowadzić do wyciągnięcia wnioskówi podjęcia właściwych działań poprawiających lub zmieniających doskonalenie metodyki nauczania.

W ocenę procesu dydaktycznego włączeni zostaną uczniowie do których zostaną skierowane anonimowe ankiety na temat treści nauczania, swojej pracy i stosowanych metod na koniec poszczególnych działów i na wybranych lekcjach. Otrzymane w ten sposób informacje zostaną wykorzystane do doskonalenia własnego warsztatu pracy, aby uzyskać jak najlepsze wyniki.

7 Warunki niezbędne do realizacji programu nauczania

Niezwykle istotnym warunkiem prowadzenia realizacji programu nauczania „Podstaw przedsiębiorczości” jest posiadanie przez nauczyciela niezbędnych kwalifikacji zgodnych Rozporządzeniem MEN w sprawie szczegółowych kwalifikacji wymaganych przez nauczyciela. Ponadto nauczyciel powinien mieć pewne umiejętności trenerskie i gotowość do prowadzenia zajęć metodami aktywizującymi, często z wykorzystaniem komputera, Internetu, pomocy audiowizualnych.

W związku z czym wskazane jest, aby zajęcia z podstaw przedsiębiorczości odbywały się w sali wyposażonej w komputer, projektor multimedialny, rzutnik folii, ekran, tablicę, tablice magnetyczne lub korkowe, odtwarzacz CD/DVD, telewizor, ewentualnie kamerę wideo, która będzie wykorzystywana do nagrywania i analizy prezentacji (np. rozmowa kwalifikacyjna), podręczną biblioteczkę, w której powinny się znajdować: podręcznik, przewodnik metodyczny dla nauczyciela, podstawowe akty prawne, tj. kodeks spółek handlowych, kodeks cywilny, kodeks pracy, ustawa Prawo spółdzielcze, ustawa o ochronie konkurencji i konsumenta, ustawa o finansach publicznych, ustawa budżetowa oraz schematy organizacyjne i przykładowe statuty różnych przedsiębiorstw, roczniki statystyczne i literatura fachowa dotycząca gospodarki rynkowej, dysproporcji gospodarczych, integracji Polski z Unią Europejską i inne według uznania nauczyciela, ławki i krzesła, które można dowolnie ustawiać do organizowania zajęć w grupie.

8 Bibliografia.

- [1] Chodnicki J, Grandas M, Kołodziejczyk A, Królikowski J, *Ocenianie. Program Nowa Szkoła, Materiały szkoleniowe dla rad pedagogicznych*, Wydawnictwo CODN, Warszawa 1999.
- [2] Dylak St. *Wprowadzenie do konstruowania szkolnych programów nauczania*, Wydawnictwo Szkolne PWN, Warszawa 2002.
- [3] Komorowska H. *Konstrukcja, realizacja i ewaluacja programu nauczania*, Instytut Badań Edukacyjnych, Warszawa 1994.
- [4] Niemierko B. *Pomiar sprawdzający w dydaktyce*, PWN, Warszawa, 1990.
- [5] Niemierko B. E. Kowalik, *Perspektywy diagnostyki edukacyjnej*, Warszawa 1999.
- [6] Niemierko B. *Pomiar wyników kształcenia*, WSiP, Warszawa 1999.
- [7] Nowacki T. *Podstawy dydaktyki zawodowej*, Warszawa, 1991.
- [8] Okoń W. *Wprowadzenie do dydaktyki ogólnej*, Warszawa, 1987.
- [9] Ornstein A, Hunkins F, *Program szkolny. Założenia, zasady problematyka*, WSiP, Warszawa, 1999.
- [10] Sawisz A. *Szkoła, a system społeczny*, WSiP, Warszawa 1989.
- [11] Sołtys D, Szmigiel M. K. *Doskonalenie kompetencji nauczycieli w zakresie diagnozy edukacyjnej*, Wydawnictwo „Zamiast korepetycji”, Kraków 1997.
- [12] Szempruch J. *Założenia, zasady opracowania i modyfikacji programu kształcenia kompetencji kluczowych w zakresie przedsiębiorczości*, WSEiI Lublin 2009.
- [13] Taraszkiewicz M. *Jak uczyć lepiej, czyli refleksyjny praktyk w działaniu*, Wydawnictwo CODN, Warszawa 2000,

